

UNIVERZITET CRNE GORE
FILOLOŠKI FAKULTET
Danila Bojovića bb
P.f. 91
81402 Nikšić
Crna Gora

UNIVERSITY OF MONTENEGRO
FACULTY OF PHILOLOGY
Danila Bojovića bb
P.O. Box 91
81402 Nikšić
Montenegro

Tel.: +382 40 224 008, 243 912, Fax: +382 40 224 008, www.filoloski.ucg.ac.me, e-mail: filoloski@ucg.ac.me

---

Broj: 01-646/5
Nikšić, 7. 4. 2023.

UNIVERZITET CRNE GORE

Odboru za doktorske studije

Senatu

U skladu sa Pravilima doktorskih studija dostavljamo materijal za sjednicu Odbora za doktorske i Senata Univerziteta Crne Gore za mr Tamaru Labudović:

- Obrazac D2 – ispunjenost uslova doktoranda
- Prijedlog Vijeća Filološkog fakulteta za imenovanje Komisije za ocjenu doktorske disertacije
- Potvrdu o predaji doktorske disertacije
- Saglasnost mentora
- Zahtjev za ocjenu doktorske disertacije
- Kopiju rada publikovanog u časopisu sa odgovarajuće liste
- Biografiju i bibliografiju kandidata
- Biografiju i bibliografiju članova komisije za pregled i ocjenu doktorske disertacije

 DEKAN
Igor Lakić
Prof. dr Igor Lakić

ISPUNJENOST USLOVA DOKTORANDA

OPŠTI PODACI O DOKTORANDU			
Titula, ime, ime roditelja, prezime	Mr Tamara Predrag Labudović		
Fakultet	Filološki fakultet		
Studijski program	Jezik i književnost		
Broj indeksa	1/2017		
NAZIV DOKTORSKE DISERTACIJE			
Na službenom jeziku	Groteska kao stilski postupak u romanima Mirka Kovača		
Na engleskom jeziku	Grotesque as a Stylistic Feature in Mirko Kovac 's Novels		
Naučna oblast	Nauka o književnosti		
MENTOR/MENTORI			
Mentor	Prof. dr Vesna Vukićević-Janković	Univerzitet Crne Gore	Nauka o književnosti
KOMISIJA ZA PREGLED I OCJENU DOKTORSKE DISERTACIJE			
	Prof. dr Vesna Vukićević-Janković	Univerzitet Crne Gore	Nauka o književnosti
	Prof. dr Ljiljana Pajović-Dujović	Univerzitet Crne Gore	Nauka o književnosti
	Prof. dr Sava Damjanov	Univerzitet u Novom Sadu	Nauka o književnosti
Datum značajni za ocjenu doktorske disertacije			
Sjednica Senata na kojoj je data saglasnost na ocjenu teme i kandidata	29. 11. 2019.		
Dostavljanja doktorske disertacije organizacionoj jedinici i saglasnost mentora	22. 3. 2023.		
Sjednica Vijeća organizacione jedinice na kojoj je dat prijedlog za imenovanje komisija za pregled i ocjenu doktorske disertacije	5. 4. 2023.		
ISPUNJENOST USLOVA DOKTORANDA			
U skladu sa članom 38 pravila doktorskih studija kandidat je dio sopstvenih istraživanja vezanih za doktorsku disertaciju publikovao u časopisu sa (SCI/SCIE)/(SSCI/A&HCI) liste kao prvi autor.			
Spisak radova doktoranda iz oblasti doktorskih studija koje je publikovao u časopisima sa (upisati odgovarajuću listu)			
<i>Aspekti groteske u modeliranju prostora i likova u romanu Gubilište Mirka Kovača, Književna smotra, časopis za svjetsku književnost, Godište LIII / 2021, broj 199 (1), 113-123. (Časopis je indeksiran u bazama: (A&HCI, Q4; SCOPUS, RILM). Link ka radu:</i>			

<https://hrcak.srce.hr/260824>

Groteska kao nervni splet (teorijski pristup pojmu groteske i fenomenu grotesknog), u *Riječ*, Časopis za nauku o jeziku i književnosti, broj 14, Nova serija. Nikšić: Filološki fakultet, 2017, str. 71–74. Link ka radu: <https://www.rijec.ucg.ac.me/rijec14.html>

Karneval i karnevalizovana literatura (sagledavanje i tumačenje teorijskih stavova Mihaila Bahtina), u: *Glasnik*, broj 6, Odjeljenje humanističkih nauka CANU, 2020, str. 287–305.

Uzdržanost prema antifašističkoj naraciji kao konstanta pripovjedačkog postupka u romanu Vrata od utrobe Mirka Kovača, u: Zbornik radova *Njegoševi dani 8*, Filološki fakultet, 2002, str. 127–138.

Obrazloženje mentora o korišćenju doktorske disertacije u publikovanim radovima

Groteska kao nervni splet (teorijski pristup pojmu groteske i fenomenu grotesknog) u *Riječ*, Časopis za nauku o jeziku i književnosti, broj 14, Nova serija. Nikšić: Filološki fakultet, 2017, str. 71–74. Ovaj rad bavi se istraživanjem fenomena groteske. Iako groteska, odnosno, groteskni elementi u evropskoj književnosti imaju hiljadugodišnju tradiciju tek sa uspostavljanjem postulata savremene nauke o književnosti izučavanje ovog književnoteorijskog problema počinje da se kreće sa fona ka središtu interesovanja proučavalaca književnosti. Opsežne naučne studije Volfganga Kajzera pod nazivom *Groteskno u slikarstvu i pesništvu* i Mihaila Bahtina *Stvaralaštvo Fransoa Rablea i narodna kultura srednjeg vijeka i renesanse* predstavljaju ključne teorije u izučavanju grotesknog u umjetnosti. Međutim, pored Kajzerove teorije i Bahtinovih teorijskih stavova o grotesci razmatranja i tumačenja G. R. Tamarina takođe daju značajan i vrijedan doprinos ka određenju grotesknog. U radu se sistematično predstavljaju a onda analiziraju i komentarišu ključni Tamarinovi stavovi o grotesknom iznijeti u studiji *Teorija groteske* (širina značenja riječi groteska; groteskno je uvijek relativno; groteska i san; groteska i totemizam). Rad je dio disertacije, odnosno trećeg poglavlja: *O teoriji groteske G. R. Tamarina*.

Karneval i karnevalizovana literatura (sagledavanje i tumačenje teorijskih stavova Mihaila Bahtina), u: *Glasnik*, broj 6, Odjeljenje humanističkih nauka CANU, 2020, str. 287–305. U radu autorka interpretira teorijske stavove o karnevalu i procesu karnevalizacije ruskog književnog teoretičara i filozofa jezika Mihaila Bahtina. Daje sistematičan pregled i

tumačenje navedenih stavova iznijetih u studiji *Problemi poetike Dostojevskog*. Kako je u romanesknom opusu Mirka Kovača uz grotesku često aktiviran i postupak karnevalizacije autorka se u različitim djelovima teze poziva na Bahtinove teorijske zaključke, na njegovu klasifikaciju karnevalskih kategorija i na njegovo shvatanje karnevala koje se ogleda u maksimi: *Svako rođenje je bremenito smrću a smrt novim rođenjem*.

Aspekti groteske u modeliranju prostora i likova u romanu Gubilište Mirka Kovača, *Književna smotra*, časopis za svjetsku književnost, Godište LIII / 2021, broj 199 (1), 113-123. Rad izučava prvi Kovačev roman *Gubilište* kojim se pravi snažan otklon od tradicionalnog literarnog diskursa. Zbog pesimizma, otuđenosti i prikazivanja crne slike svijeta autor se grubo *ogriješio* o estetiku socrealističkog nadahnuća. Autorka dokazuje da je groteska kao moćan razgrađivački mehanizam primjenjena u oblikovanju umjetničkog svijeta ovog teksta. Sagledava uticaj aktivacije grotesknog koda na prostorne strukture i likove oca i sina. Kako *Gubilište* ostvaruje snažne metatekstualne veze s biblijskim tekstom problem prostora i likove sagledava kroz analizu sakralnih motiva i kroz načine njihove realizacije u tekstu. Rad je dio petog poglavlja disertacije (*Groteskno u romanu Gubilište; Groteskno oblikovanje prostornih struktura u Gubilištu; Groteskno oblikovanje romanesknih junaka u Gubilištu*).

Uzdržanost prema antifašističkoj naraciji kao konstanta pripovjedačkog postupka u romanu Vrata od utrobe Mirka Kovača, u: Zbornik radova *Njegoševi dani 8*, Filološki fakultet, 2002, str. 127–138. Rad se bavi utvrđivanjem uzdržanosti prema antifašističkoj naraciji koja se uspostavlja kao konstanta pripovjedačkog postupka u romanu *Vrata od utrobe*. Pripovijedač–hroničar u ovom tekstu nema ujednačen princip građenja, odnosno iznošenja priče. Njegov odnos prema prikazanoj stvarnosti varira pri čemu se upečatljivo mijenja i priroda narativne perspektive i ton pripovijedanja. Varijacije tona naracije kreću se od hladne distance i hroničarske preciznosti do suptilnog i empatičnog prikazivanja narativne zbilje i likova u njoj. Polazeći od te hipoteze autorka primjerima pokazuje i dokazuje da je potpuna neutralnost i oštra distanca svojstvena Kovačevom pripovijedaču u onim djelovima teksta gdje postoji mogućnost upravo za realizovanje antifašističke naracije (ustaški pokolji, operacije NOB-a). U tom postupku konstatuje aktivnost hladne groteske kojom se postiže i prividna uzdržanost prema komunizmu. Rad je dio desetog poglavlja disertacije: *Uzdržanost prema antifašističkoj naraciji i aktivacija hladne groteske; Antifašistička borba i njena*

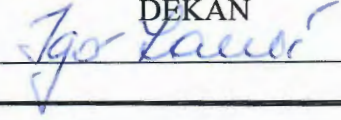
semantizovana redukcija.

Datum i ovjera (pečat i potpis odgovorne osobe)

U Nikšiću,
5. 4. 2023.

DEKAN

Prilog dokumenta sadrži:

1. Potvrdu o predaji doktorske disertacije organizacionoj jedinici
2. Odluku o imenovanju komisije za pregled i ocjenu doktorske disertacije
3. Kopiju rada publikovanog u časopisu sa odgovarajuće liste
4. Biografiju i bibliografiju kandidata
5. Biografiju i bibliografiju članova komisije za pregled i ocjenu doktorske disertacije sa potvrdom o izboru u odgovarajuće akademsko zvanje i potvrdom da barem jedan član komisije nije u radnom odnosu na Univerzitetu Crne Gore

UNIVERZITET CRNE GORE
FILOLOŠKI FAKULTET
Broj: 01-646/3
Nikšić, 07.04.2023.

Na osnovu člana 64 stav 2 tačka 9 Statuta Univerziteta Crne Gore, a u vezi sa članom 41 i 55 Pravila doktorskih studija, Vijeće Filološkog fakulteta na CLXXIX sjednici održanoj 05. 04. 2023. godine, uručilo je

PRIJEDLOG

I

Kandidatkinja mr Tamara Labudović, ispunjava formalne uslove za ocjenu doktorske disertacije: „Groteska kao stilski postupak u romanima Mirka Kovača“.

II

Predlaže se Komisija za ocjenu doktorske disertacije mr Tamare Labudović pod nazivom: „Groteska kao stilski postupak u romanima Mirka Kovača“, u sljedećem sastavu:

- Prof. dr Vesna Vukićević Janković, redovna profesorica Filološkog fakulteta Univerziteta Crne Gore (mentorka),
- Prof. dr Ljiljana Pajević Dujović, redovna profesorica Filološkog fakulteta Univerziteta Crne Gore članica,
- Prof. dr Sava Damjanov, redovni profesor Filozofskog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu.

III

Komisija za ocjenu doktorske disertacije je dužna da Vijeću Filološkog fakulteta, podnese izvještaj koji sadrži ocjenu doktorske disertacije.

 DEKAN
Prof. dr Igor Lakić

Dostaviti :

- a/a
- Službi za studentska pitanja
- Centru za doktorske studije
- Senatu UCG

UNIVERZITET CRNE GORE
FILOLOŠKI FAKULTET
Danila Bojovića bb
P.f. 91
81402 Nikšić
Crna Gora

UNIVERSITY OF MONTENEGRO
FACULTY OF PHILOLOGY
Danila Bojovića bb
P.O. Box 91
81402 Nikšić
Montenegro

Tel.: +382 40 224 008, 243 912, Fax: +382 40 224 008, www.filoloski.ucg.ac.me, e-mail: filoloski@ucg.ac.me

---

Broj: 01- **646/1**
Nikšić, 22. 3. 2023.

Na osnovu člana 40 Pravila doktorskih studija Univerziteta Crne Gore, izdaje se

POTVRDA

Da je **mr Tamara Labudović**, studentkinja doktorskih studija Filološkog fakulteta Univerziteta Crne Gore, studijski program Jezik i književnost, usmjerenje Crnogorska književnost, broj indeksa 1/17, predala doktorsku disertaciju pod nazivom *Groteska kao stilski postupak u romanima Mirka Kovača*, dana 22. 3. 2023. godine.

 DEKAN
Igor Lakić
Prof. dr Igor Lakić

Univerzitet Crne Gore

Filološki fakultet

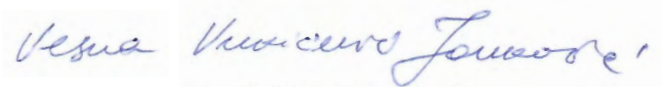
Nikšić

Na osnovu Pravila doktorskih studija Univerziteta Crne Gore, dajem sljedeću

SAGLASNOST

Da doktorska disertacija mr Tamare Labudović *Groteska kao stilski postupak u romanima Mirka Kovača* zadovoljava kriterijume propisane Statutom i Pravilima doktorskih studija.

Mentorka

Prof. dr Vesna Vukićević Janković

UNIVERZITET CRNE GORE FILOLOŠKI FAKULTET			
22. 03. 2023.			
Broj	Godi	Prilog	Vrijednost
02	646		

Komisiji za doktorske studije

Filološkog fakulteta

Univerziteta Crne Gore

Predmet: Zahtjev za ocjenu doktorske disertacije

Poštovani,

U skladu sa Pravilima studiranja na doktorskim studijama Univerziteta Crne Gore, podnosim zahtjev za ocjenu doktorske disertacije pod nazivom *Groteska kao stilski postupak u romanima Mirka Kovača*.

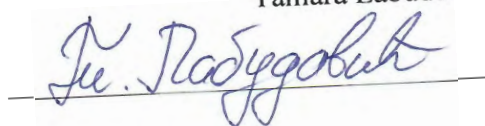
Završetkom doktorske disertacije i objavljivanjem dijela rezultata u časopisu koji se nalazi na SSCI / AHCI listi, ispunjeni su uslovi za njenu predaju. Ovim putem upućujem molbu Komisiji za doktorske studije Filološkog fakulteta Univerziteta Crne Gore da inicira predlog komisije za ocjenu doktorske disertacije.

Uz zahtjev prilažem:

1. Pismenu saglasnost mentora da rad zadovoljava kriterijume doktorske disertacije;
2. Dva štampana primjerka doktorske disertacije;
3. Fotokopiju objavljenog rada, tj. dijela istraživanja iz disertacije;
4. CD sa cjelokupnim sadržajem doktorske disertacije u PDF formatu;
5. Potpisane izjave o autorstvu, istovjetnosti štampane i elektronske verzije rada i o korišćenju.

S poštovanjem,

Tamara Labudović

U Nikšiću, 22. Marta 2023.

Aspekti groteske u modeliranju prostora i likova u romanu *Gubilište* Mirka Kovača

Voli knjigu kroz koju se prolazi kao kroz labirint.

M. Kovač

1. UVOD

Mirko Kovač¹ jedan je od najznačajnijih predstavnika južnoslavenske postmoderne književnosti. S Danilom Kišom i Borislavom Pekićem čini grupu mladih darovitih pisaca koji početkom šezdesetih godina 20. stoljeća u prostor jugoslavenskih književnosti donose literarne novine, odnosno nove poetike. Na književnu scenu Kovač ulazi pripovijetkama koje, počevši od 1958. godine, objavljuje u omladinskim i studentskim listovima i kojima odmah na sebe skreće pažnju i interes kako čitatelja, tako i književne kritike. Stoga je pojava njegovog prvog romana *Gubilište*², koji je objavljen u Novom Sadu 1962. godine, dočekana s velikim interesom i pohvalama s mnogih adresa. Gotovo da nema časopisa u kojem nije pohvalno pisano o talentu, snazi, zrelosti i osobitosti mladog pisca povodom njegovog romana prvijenca. M. Pervić će u *Politici* 1963. godine napisati:

Mirko Kovač se ovom knjigom predstavio kao umna i darovita priroda, kao pripovedač i satirik nesumnjive snage, kao čovek od mašte i senzibiliteta, kao pisac kome već posle prve knjige nije rizično pokloniti poverenje. (prema Mirković, 2003: 173)

U književnom časopisu *Savremenik* povodom pojave *Gubilišta* piše:

Svojim prvim romanom *Gubilište* Mirko Kovač se predstavio kao nesumnjivo zrelo i potpuno izgrađeno pisac, koji svoju, u priličnoj meri stravičnu, sliku sveta uspeva da dočara i prikaže ne samo sa zavidnom veštinom, no i sa izuzetnom sugestivnošću. (Protić, 1963: 77)

Međutim, veoma brzo pohvale se počinju smenjivati žestokim osudama i napadima zbog prikazivanja crne slike jugoslavenske stvarnosti u romanu. Nastaje pravi književno-politički skandal i kreće hajka na pisca koja će obilježiti jugoslavensku kulturnu scenu i koja će trajati tijekom cijele 1963. godine. Mladog pisca književno-ideološki cenzori stavljaju na crnu listu i osuđuju na literarni bojkot i progon. Pesimistična slika stvarnosti u *Gubilištu* nikako se nije mogla uklopiti u viziju i estetiku socrealističkog nadahnuća. Otudenost kao primarno načelo u koncepciji literarnih junaka u *Gubilištu* osporavala je jedan od glavnih zadataka čovjeka socijalizma a to je upravo nadilaženje otudenosti. Zbog svega toga knjiga je morala biti i osporena i sankcionirana:

Tko god bi se drznuo da "teme pod pokroviteljstvom" posmatra iz svog kuta, bio je šikaniran. Svaki je pomak onoga što je okamenjeno osuđivan kao oskvrnuće. Svako drukčije viđenje jednom i zauvijek datih istina, primano je sa zlovoljom. Svaki pokušaj da se stvari prevrednuju dočekan je kao sabotaža. (Kovač, 2008: 45)

Pojavu *Gubilišta* i osudu istog kao reakcionarskog teksta koji skrnavi sliku svijetle socijalističke budućnosti moramo dovesti u vezu s tzv. *crnim valom*. Naime, na jugoslavenskoj kulturnoj sceni početkom šezdesetih godina prošlog stoljeća, do početka sedamdesetih, aktivan je otpor i bunt jugoslavenskih sineasta prema dominantnoj politici socijalističkog realizma. Težnja sineasta crnog vala bila je "traganje za novim oblicima umetničkog izraza koje prati estetizacija

¹ Rođen u Crnoj Gori, u Petrovićima, 26. prosinca 1938. godine. Gimnaziju je završio u Beogradu 1958. godine. Četiri godine kasnije studirao je, ali nije završio dramaturgiju na Akademiji za pozorište, film, radio i televiziju. 1991. godine, pod pritiskom nacionalizma, iz Beograda prelazi u Rovinj. U Istri pronalazi mir i dom i aktivno stvara do kraja života. Umro je u Zagrebu 19. kolovoza 2013. godine, sahranjen je u Rovinju. Iza sebe je ostavio izuzetno opsežan i žanrovski razgranat stvaralački opus. Njegova djela prevedena su na više od deset jezika. Za svoje stvaralaštvo dobio je mnoge kako međunarodne, tako i nagrade s prostora bivše Jugoslavije. Neke od njih su: prestižna Herderova nagrada (Bečko sveučilište), nagrada Tucholsky (Švedski PEN klub), Vilenica (Slovenija), Stefan Mitrov Ljubiša, 13. srpnja, Njegoševa nagrada (Crna Gora), Bosanski stećak i Meša Selimović (Bosna i Hercegovina), Vladimir Nator, August Šenoa, Kiklop (Hrvatska), Andrićeva i Ninova nagrada (Srbija).

² Kovač je pisac koji je prepravljao i ponovo objavljivao svoje tekstove. Korigiranje i mijenjanje već objavljenih knjiga "bilo je njegov estetički credo, sama suština njegovog književnog stvaranja" (Vukićević-Janković 401). Ova činjenica pokazatelj je neprestanog procesa traženja savršene verzije teksta. U obnovljena izdanja svojih djela umetao je iskaze iz prethodnih, što govori da je proces auticitatnosti jedno od obilježja njegove poetike. *Gubilište* prepravljeno izdanje dobiva 1979. godine u Titogradu, današnjoj Podgorici, a s manjim izmjenama i kompozicijskim doradivanjem 2003. godine roman dobiva i finalnu verziju ispisanu na hrvatskom jeziku.

nezadovoljstva društvenim stanjem” (Lazarević-Radak, 2016: 497). Dakle, jezikom slike ukazuje se na slabosti, krize i kompleksne društvene probleme. Svakako da se ta težnja transponirala i na jezik literature, te nije greška Kovačev roman prvijenac promatrati u tom kontekstu. S obzirom na to da romanom *Gubilište* Kovač u tom periodu prvi pravi snažan otklon od ustaljenih literarnih modela i načina prezentacije svijeta, nije čudno da se danas, sve češće, upravo on određuje kao začetnik crnog vala u literaturi. Slučaj romana *Gubilište* donio je Kovaču “književnu gorku slavu i označio put njegove životne drame” (Paić, 2009: 62). Kroz još dvije hajke Kovač će proći nakon iskustva s *Gubilištem*. Prvo 1972. godine sa zbirkom pripovijetki *Rane Luke Meštrevića*, također zbog crne i iskrivljene slike stvarnosti. O tome autor kaže: “Strah od izmjene *point de vue*, istodobno je strah od književnosti kojoj se oduzimalo pravo da sumnja, da pretura kosti historije, a pogotovu da se ruga novim svetinjama i napada mitove” (Kovač, 2008: 46). Sljedeću hajku doživio je i preživio kriznih i ratnih devedesetih godina kada se u Beogradu suprotstavio nacionalizmu.

Danas opus Mirka Kovača predstavlja jednu od najvrednijih tekovina južnoslavenskih književnosti. Kažemo široko južnoslavenskih jer je Kovač pisac koga ne možemo jednostavno stacionirati u okviru određene nacionalne književnosti. Kao autor koji se svojim djelom uspio izdići iznad ideologije i svake vrste nacionalizma, Kovač je sebe smatrao piscem svih onih koji ga žele čitati: “Osjećam se piscem svih onih koji me žele čitati, to mi je neki stav i neko pravilo, i svih jezika koji me razumiju.”³

2. GROTESKA KAO OTKLON

Kao što smo rekli, Mirko Kovač svojim prvim romanom pravi radikalni raskid s tradicionalnim književnim diskursom. Nova literarna poetika koja preispituje i podriva tradicionalna načela svojstvena je i Kišu i Pekiću. Stoga se ova tri autora, ujedno i bliska prijatelja, smatraju generacijom prozaista koja svojim djelom donosi postmoderne strategije pripovijedanja: “poetički preokret koji je usvajao modernističko iskustvo i oblikovao nove odgovore na modernističke paradokse odigrao se u prozi Danila Kiša, Borislava Pekića i Mirka Kovača” (Jerkov, 1992: 14). Ovi pisci u književnost ulaze tako što se svojim djelom ne nadovezuju na uspostavljeni kulturno-književni kanon, već ga preispituju i podrivaju, a u isti mah kritički sagledavaju kako prošlost, tako i sadašnjost; kako historiju, tako i istinu. Groteska, kao moćno razgrađivačko sredstvo, na različite načine poslužila je svakom od navedenih autora da u svojim

tekstovima uspješno izvrši razgradnju i dekanonizaciju. Kada govorimo o groteski, neoprostivo je ne istaknuti Miodraga Bulatovića koji je uspoređivan čak s Rabelaisom i koji je prvi pisac nakon Drugog svjetskog rata koji je revitalizirao grotesku kao izražajno sredstvo. Baveći se problemom groteske u djelu Bulatovića, Pekića i Pavića, M. Zečević konstatira da je s novim valom u književnost ušla na velika vrata i groteska, kao stara i tradicionalno zapadna književno-slikarska forma, čiji su elementi prisutni u djelima cjelokupnoga srpskoga književnog naslijeđa, počevši od narodne i srednjovjekovne književnosti. Oživljavanje groteske u književnim djelima druge polovice 20. stoljeća književnost čini mnogo značajnijom, asocijativnijom i mnogo bližom europskoj čitateljskoj i kritičkoj publici⁴ a “otpor prema groteskno uobličanim djelima kod domaće javnosti prevladan je relativno brzo, uprkos ideološkoj (za)brani koja je postojala u dijelu oficijelne komesarske kritike” (Zečević, 2016: 73).

Kada je u pitanju primjena postupka groteske kod Mirka Kovača neizostavno je istaknuti utjecaj Gogolja i Faulknera, kao i Kafke i Camusa. Gogolja sam autor navodi, kako u nekim esejističkim zapisima, tako i u literarnim djelima (roman *Moja sestra Elida* iz 1965. godine možemo sagledavati analogno s Gogoljevim *Mrtvim dušama*. U samom romanu lajtmotivski, eksplicitni autor, odnosno kroničar u funkciji pripovjedača, više se puta poziva na Gogolja). Tematska zainteresiranost, tragična vizija svijeta i čovjeka u njemu, dominacija zla, a sve to oživljeno kroz prizmu grotesknog postupka svakako spaja Kovača s Faulknerom.⁵ Književni junaci koji se formiraju pod bremenom otuđenosti i koji kao takvi uspostavljaju afirmativnu vezu s filozofijom apsurdna bez dileme povezuju Kovačev romaneskni svijet s Kafkom i Camusom. Iz navedenog možemo zaključiti da, između ostalog, Kovačev tekst i preko primjene grotesknog postupka ulazi u širi europski kontekst. Također, kroz esejističke zapise i intervju, koji ujedno predstavljaju vrijedno polazište za rekonstrukciju eksplicitne piščeve poetike⁶, Kovač je govorio o svojim literarnim

⁴ Ovome u prilog ide činjenica da su navedeni pisci, u čijem stvaralaštvu možemo istaknuti snažno djelovanje groteske, jedni od najprevođenijih pisaca nekadašnje Jugoslavije.

⁵ Radoman Kordić, tumačeći Kovačevo stvaralaštvo, ukazuje na Faulknerov utjecaj na Kovačevo romaneskno oblikovanje prostora Hercegovine. U tekstu *Mit o čudesnom detetu* za Kovača kaže: “on svoju geografiju, svoju mitsku Hercegovinu, duguje Fokneru (...) Sigurno je da sliku Hercegovine formira po uzoru na Foknerov Jug...” (180).

⁶ Seid Serdarević Kovačevu sklonost ka elaboriranju, stalnom preispitivanju i zapisivanju stavova o vlastitoj poetici vidi kao jedinstvenost: “Ta Kovačeva promišljanja, zapisana, zapravo su jedinstvena u našim književnostima. Najbliži tome u promišljanjima bio je Danilo Kiš, Kovačev prijatelj i književni sudrug u svome *Času anatomije*, u nekim svojim pasażima i esejima o tome je raspravljao i Miroslav Krleža, a ponekad i Ivo Andrić. No Mirko Kovač svojim se poetičkim načelima stalno iznova vraćao, preispitivao ih, razmišljao o izvorima svoga književnoga djela, o stilu kojim piše i na koji način svoje opsesivne teme obrađuje” (5).

³ Iz intervjua sa Sašom Čirićem iz 2008. godine. Intervju je dostupan na: <http://www.elektrobeton.net> (pristup: 26. studenog 2020).

uzorima. Tako je u razgovoru za *Vijenac* istaknuo sljedeće: “Divio sam se Tinu Ujeviću, Matošu, Krleži, a zanat sam učio od Ranka Marinkovića, Kaleba, Dinka Šimunovića, Slobodana Novaka, dakle od pisaca iz, uvjetno rečeno, mediteranskog kruga.”⁷

Groteskne elemente u Kovačevom opusu konstatiraju proučavatelji njegovog djela. Navest ćemo neke od njih: D. Beganović, između ostalog, izučavao je groteskno-karnevalske scene i grotesknu tjelesnost u *Elidi*; V. Ribnikar konstatira ironiju i grotesku kao osnovna obilježja Kovačevih prvih romana: R. Kordić smatra da je Kovač najuspjeliji tamo gdje realnost dobiva groteskna obilježja; V. Jokić povodom *Gubilišta* u predgovoru popravljenog izdanja piše o otuđenom i grotesknom svijetu Kovačeve proze; T. Bečanović, naglašavajući da je groteska dijabolični stilski mehanizam, istražuje postmodernističku strategiju prikazivanja stvarnosti u romanu *Vrata od utrobe*; P. Meić, dajući pregled kompletnoga Kovačevog romanesknog opusa, govori o karikaturi koja prerasta u grotesku i o sveprisutnoj estetici ružnog; V. Vukićević-Janković kroz tumačenje *Malvine* a govoreći o postupku dokumentarnosti ukazuje na parodiju koja često prerasta u grotesku; S. Kalezić-Đuričković, govoreći o Kovačevim romanima, ukazuje na grotesku kao sredstvo objektivizacije zla; N. Ibrahimović kroz istraživanje narativne strukture prvog izdanja *Gubilišta* ironiju i grotesku, kao tipološke odlike avangarde, uočava od nivoa naratora do nivoa likova.⁸

3. GROTESKA I GROTESKNO

Istraživanje fenomena groteske predstavlja posebnu problematiku u izučavanju ne samo književnih, već svih vrsta umjetničkih tekstova, bilo da je ona dominantan ili pak manje ili više prisutan element u strukturi određene umjetničke tvorevine. Iako groteska, odnosno, groteskni elementi u europskoj književnosti imaju tisućogodišnju tradiciju, tek se uspostavljanjem postulata suvremene znanosti o književnosti izučavanje ovog književnoteorijskog problema počinje kretati od fona ka središtu interesa proučavatelja književnosti. Istraživanje aktivacije i sa-

⁷ Iz *Vijenca*: “Razgovor s književnikom Mirkom Kovačem”, 3. srpnja 2008; razgovor vodio Andrija Tunjić. Dostupno na: <https://www.matica.hr/vijenac/374/ja-sam-pisac-koji-se-ispovijeda-4395/>, pristup: 10. siječnja 2018.

⁸ O tome vidjeti: D. Beganović: “Ruganje s dokumentom”; V. Ribnikar: “O stvaralačkom putu Mirka Kovača”; R. Kordić: “Mit o čudesnom detetu”; V. Jokić: “*Gubilište* kao svijet u cjelini”; T. Bečanović: “Postmodernistička strategija prikazivanja stvarnosti u Kovačevom romanu *Vrata od utrobe*”; P. Meić: “Živjeti da bi se pripovijedalo, pripovijedati da bi se živjelo – romaneskni opus Mirka Kovača”; V. Vukićević-Janković: “Životopis *Malvine* Trifković Mirka Kovača”; S. Kalezić-Đuričković: “Romani Mirka Kovača”; N. Ibrahimović: “Od kroničara do pripovjedača – narativna struktura romana *Gubilište* iz 1962. godine”.

gledavanje posljedica grotesknog koda u Kovačevom romanu *Gubilište* zasnivamo prvenstveno na teorijskim stavovima Wolfganga Kaysera i ruskog književnog teoretičara i filozofa jezika Mihaila Bahtina. Studije ovih dvaju autora (Kayserova *Groteskno u slikarstvu i književnosti* iz 1957. godine i Bahtinova *Stvaralaštvo Fransoa Rablea i narodna kultura srednjeg veka i renesanse* iz 1965. godine) u znanosti o književnosti danas se uzimaju kao dva ključna polazišta u izučavanju problema groteske u umjetničkim tekstovima, iako su u osnovi, tj. prema traženju izvora grotesknog i prema tumačenju krajnje posljedice koju to groteskno proizvodi u umjetnosti, ove teorije različite. Kayserovo viđenje groteske u umjetnosti je kozmičko-pesimističko viđenje svijeta: “Iskrivljenost svih sastojaka, spajanje različitih oblasti, supostojanje lijepog, bizarnog, sablasnog i odurnih elemenata, stapanje dijelova u turbulentnu cjelinu; povlačenje u fantazmogorični i noćni svijet” (Kayser, 1981: 79), dok Bahtin u grotesknom vidi kozmičko-optimistički pogled na svijet:

osnovno svojstvo grotesknog realizma je prevođenje, snižavanje, visokog, duhovnog, idealnog, apstraktnog na materijalno-telesni plan, plan zemlje i tela u njihovom neraskidivom jedinstvu. Sve forme grotesknog realizma snižavaju, spuštaju na zemlju, naglašavaju telesno. (Bahtin, prema Mustedanagić, 2002: 42)⁹

Međutim, iščitavajući i moderne teorije groteske jasno se može uvidjeti da groteska kao kategorija još uvijek nema jasno određene granice, jasno uspostavljeno područje grotesknog. Preciznije određivanje grotesknog onemogućavaju i otvorene granice između groteske i fantastike, ili pak groteske i estetike ružnog. Nepreciznost i neodređenost grotesknog pojma lijepo opisuje Geoffrey Harpham kada kaže da je pojmu groteske moguće pripisati status estetskog siročeta koje luta od forme do forme, od ere do ere (Harpham, 2009: 45). Sve u svemu, sagledavajući i navedene epohalne studije i moderne teorije groteske (Otakar Bartoš: “Bilješke uz teoriju i tipologiju groteske”; Alfred Walter: “Teorija grotesknog i njegovo oblikovanje u prozi A. G. Matoša”; G. R. Tamarin: *Teorija groteske*), a smatrajući da groteskno nije uvijek u sprezi sa smiješnim, kako i Kayser ističe, mišljenja smo da viđenje groteske, odnosno uvjetno rečeno definicija groteske Aleksandra Flakera koju iznosi u studiji *Poetika osporavanja*, u svojoj sažetosti i jednostavnosti, daje najjednostavnije a u isti mah i obuhvatno viđenje grotesknog i upravo nju uzimamo kao temelj s kojega ćemo pokrenuti istraživanje:

⁹ Navedeni citati ne ilustriraju krajnje rezultate i zaključke o grotesci ovih dvaju autora. I Kayserovo i Bahtinovo tumačenje groteske široko je i kompleksno te se ne može svesti pod određenu definiciju ili jedinstven stav. A opseg i problematika ovog rada ne dozvoljavaju nam opširnije predstavljanje navedenih teorija.

Groteska je sama po sebi montiranje nespojivog, montiranje znakova koji pripadaju različitim znakovnim sustavima. Kada se oni dovode u vezu, uzajamno se osporavaju i tako se stvara groteskni dojam, doživljujemo tjeskobu zbog poremećenog reda stvari u svijetu. (Flaker, 1982: 355)

Dakle, groteska uvijek podrazumijeva kombiniranje disparatnih semantičkih nizova. Također, u sagledavanju likova oslanjamo se na stanovište Dunje Detoni Dujmić koja u članku "Začinjavci grotesknog" govori o mogućnosti realizacije grotesknog na planu makrostrukture (književnog djela kao strukture u cjelini) i na planu mikrostrukture (pojedinih dijelova strukture). Mikrostrukturnu grotesku Detoni Dujmić vidi kao parcijalnu grotesku koja se odnosi na pojedine elemente strukture, kao devijantnost koja se realizira na fonu karakterizacije likova, na planu motivacije, sižea, jezika i drugog. Takva groteska realizira se primjenom postupaka hiperbolizacije i redukcije.

4. GROTESKNO U ROMANU *GUBILIŠTE*

Aktivaciju grotesknog koda u romanu *Gubilište* pratit ćemo kroz sagledavanje prostorne sheme a onda kroz analizu likova oca i sina. Prostor i likove ne možemo podvrgnuti tumačenju bez sagledavanja biblijskih motiva ukorporiranih u strukturu romana. Ta činjenica ukazuje na snažnu metatekstualnu vezu koju roman uspostavlja s kršćanskom Svetom Knjigom i u okviru čijeg koda se mora iščitavati. Postavljanje *Biblije* u funkciju prototeksta karakteristika je i ostalih Kovačevih romana te stoga dijaloški odnos s ovim sakralnim tekstom jest paradigmatičko obilježje njegovog romanesknog opusa. Intenzivna komunikacija s *Biblijom* jest jedan od vidova Kovačevog otklona od tradicionalnog književnog diskursa, i to u vrijeme jedne ateističke kulture kakav je bio komunizam.¹⁰ Možemo reći da Kovač svojim prvim romanom uskršava *Bibliju*, odnosno, oživljava u književnosti njenu funkciju i semantiku: "Nastojao sam kroz to revolucionarno spoznati dubinu zla, kroz povijesno dosegnuti ono iskonsko, a sve to skupa posmatrati s *Biblijom* u ruci" (Kovač, 2008: 47). Dakle, Kovačeve tekstove nužno je tumačiti kroz kršćanski simbolički poredak.

Roman *Gubilište* od prološke do epiloške granice uspostavlja metatekstualni dijalog s *Biblijom*. Dija-kronijska komunikacija s prototekstom u konstanti je kontroverzna. Desemantizacija i negacija idejnog sloja i sustava vrijednosti *Biblije* kao prototeksta utječe na

¹⁰ Tri godine nakon pojave *Gubilišta*, 1965. izlazi prvi roman Borislava Pekića *Vreme čuda* koji kroz polemički odnos s *Biblijom* destruktuira i desemantizira kršćansku mitopoetiku. S biblijskom fabulom, a također primjenom postupka groteske, i Pekić će ovim romanom dovesti u pitanje kršćanski kanon i model svijeta i mišljenja.

konstituiranje svih elemenata narativne strukture, a prostorne organizacije i likova u prvom redu. Negacija biblijskih vrijednosti postiže se upravo groteskom koja u romanu djeluje kao moćan razgrađivački mehanizam. Razgradnja biblijskog modela svijeta vidljiva je već i na planu vanjske kompozicije romana. Naime, svakom od pet poglavlja prethodi citat eksplicitno preuzet iz *Biblije*. Navodimo ih redom:

1. "I stade sunce nasred neba i nije se nagnulo k zapadu gotovo cio dan" (Kovač, 2003: 9);
2. "I ima ključeve od pakla i od smrti" (31);
3. "I četvrti anđeo izli čašu na sunce, kojem bi dano da žeže ljude ognjem" (47);
4. "Dopusti mi, Gospode, da najprije odem i oca ukopam" (101);
5. "Jedno zlo prođe; evo dolaze druga dva poslije njega" (27).

Citati, kao prethodnice poglavlja, preuzeti iz *Biblije* ostvaruju funkciju početnog signala za iščitavanje dijela teksta koji nakon njih slijedi. Sunce koje stoji nasred neba i žeže ljude ognjem, pakao, smrt, očev ukop i zlo temelji su na kojima se gradi umjetnička zbilja. Dakle, citati preuzeti iz *Biblije* ukazuju na dominaciju semantičkog niza zla u romanu. I bez poznavanja semantičkog sloja kršćanske Svete Knjige nije teško uočiti da iz nje izabrani i u tekst inkorporirani citati bez dvojbe tvore apokaliptički model univerzuma. Takav model univerzuma konkretizira se, razvija i usloznjava u tekstu poglavlja koja slijede nakon citata. Dakle, upravo kršćanska Sveta Knjiga poslužila je vještom autoru da modelira umjetnički univerzum čija svojstva imaju obilježja isključivo paklenog kronotopa. Suvišno je govoriti da *Biblija* kao sakralni tekst propagira kategoriju dobra i vjeru u pobjedu dobra. Ovo odmah jasno ukazuje da se u *Gubilištu* montiraju, odnosno dovode u vezu sustavi koji pripadaju disparatnim semantičkim nizovima, pri čemu se aktivira groteskni dojam. Ovakvim postupkom bespoštedno se vrši desakralizacija biblijskog teksta i sprovodi izvrtanje njegovog semantičkog konteksta s lica na naličje. Na ovaj način roman *Gubilište* kroz paklene prostorne strukture i dijabolične junake koji se po njima kreću organizira se kao poruka o izokrenutom univerzumu. A upravo izvrtanje stvari s lica na naličje jest jedna od osnovnih rušilačkih moći groteske.

4.1. Groteskno oblikovanje prostornih struktura u *Gubilištu*

Prema teoriji Y. M. Lotmana, prostorne strukture teksta predstavljaju "model prostorne strukture vasseljene, a unutarnja sintagmatika elemenata u tekstu jeste jezik prostornoga modelovanja" (Lotman, 1976: 288). Jezik prostora u književnom tekstu govori i o neprostornim karakteristikama, nosi i određene

vrijednosne sudove. Rekonstrukcija tih vrijednosnih sudova postiže se tumačenjem prostora putem vertikalne tročlane strukture nebo-zemlja-podzemno carstvo. Prema Lotmanovoj teoriji, ova vertikalna tročlana struktura koja je organizirana na osi gore-dolje predstavlja najčešći model organizacije prostora u književnim tekstovima. Ona istovremeno organizira i etički prostor. Lotman govori o normativnoj, tj. uobičajenoj prostornoj shemi kojoj odgovaraju široko prihvaćene vrijednosno-moralne opozicije. Prostorne strukture u romanu *Gubilište* nisu ni raznolike, ni brojne, ni razgranate, ali su razgranata značenja koja nose. Naime, model svijeta predočen u romanu realiziran je kroz dvije prostorne strukture. Prva, dominantna i primarna je širi prostor hercegovačkog podneblja, prvo Bileća a onda njena bliža okolina – junakov zavičaj. Druga, sekundarna i manja prostorna struktura je zatvorska tamnica. Shodno tome za naše istraživanje prostornih struktura u romanu *Gubilište* od važnosti su dvije prostorno-vrijednosne opozicije: gore-dolje i otvoren-zatvoren prostor. Obje opozicije, prema Lotmanu, mogu imati suštinsko značenje u organiziranju i vrednovanju prostornih struktura teksta. U širokom krugu kultura odrednice gore-dolje imaju sljedeća značenja: dobro-zlo, nebo-zemlja, tama-svjetlost, dan-noć, širina-skučenost, duhovno-materijalno; sfera života-sfera smrti. Usporedno s opozicijom gore-dolje stoji opozicija otvoreni-zatvoreni prostor “koji se u tekstovima interpretira u obliku različitih svakidašnjih prostornih slika: kuće, grada, zavičaja i snabdeven je određenim obeležjima: rodni, topli, bezbedni, – stoji nasuprot otvorenom, spoljnjem prostoru i njegovim obeležjima: tuđ, neprijateljski, hladni” (300).

Zasnivajući tumačenje prostora na Lotmanovim teorijskim stavovima analizom romana možemo zaključiti da se destruktivno i demonsko u tekstu realizira posredstvom zemaljskog kronotopa, a to je prostor Hercegovine, odnosno Bileće i njene okoline. Naime, cjelokupan romaneskni prostor nosi vrijednosna obilježja Golgote, biblijskog prostora patnje i mučenja, biblijskog gubilišta. Prostorni model Golgote u *Gubilištu* autor stvara preko grotesknog invertiranja određenih motiva-simbola koji grade prostor Hercegovine, čije funkcije invertiranjem postaju rušilačke i đavolske. Od destruktivnih simbola koji uređuju prostor romana najizrazitiji je simbol Sunca: “Ali nitko, baš nitko, nije molio da se suša smijeni kišom, već samo da se sunce pomakne s neba” (Kovač, 2003: 37). Sunce, kao moćan prirodni simbol, u većini simboličkih sustava ima pozitivne, životvorne funkcije. Ono je izvor svjetlosti, topline, dana i života. Sunce u romanu nepomično stoji u središtu neba i bespoštedno prži kompletan prostor i sve što je živo na tom prostoru. Ono ovdje nije uvjet života već njegov razoritelj: “Ovdje sunce po paradoksu (kod Kovača kao kod Kjerkegora) dobija, ne snagu života već snagu ubijanja raspadanja, užasa, truleži uopšte” (Jokić, 1979: 15). Od takvog, destruktivnog i snažnog, djelovanja Sunca zaštite nema:

Božja je zvijezda upekla i ne odmiče nikako. (24)

Sunce mi je smetalo; ono se odražavalo u oknima i sasvim dolje u prašini koja se hvatala oko stopala. (107)

Sunce dolazi i ozdo i ozgo. (...) Pošto smo malo poodmakli, izgledalo je da je sunce prošlo iza nas i da upire svom žestinom u leđa i zatiljak. Kako smo se spuštali niže, sunce je sve jače peklo. Krš je gorio, a iz zemlje je izbijala jara i drhtala u zraku kao modra paučina. Potom je i sunce prešlo s lijeve strane i udaralo u sljepoočnice. (117)

Oči su nas boljale od sunca. (121)

Za motiv Sunca logički se veže prostor neba. Motiv neba u romanu svakako ima naglašenu funkciju jer je Sunce kao najizrazitiji motiv u tekstu konstantno u njegovom središtu. Nebo je sveopći simbol božanskog bića, vječnosti i svetosti. Ono je prostor sklada, reda i logosa. Nebeski prostor je gornji prostor koji uređuju dobronamjerne i božanske sile.¹¹ Nebo je boravište samog Boga.¹² Također, novozavjetna sintagma *carstvo nebesko* prostoru neba daje arhetipsko značenje raja, odnosno nade i spasenja. U romanu *Gubilište* nebo gubi svoje primarne funkcije i redundantna značenja pod snažnim nemilosrdnim i destruktivnim djelovanjem Sunca. Ne samo da nebo ne može ponuditi spasenje već s neba, dakle odozgo, dolazi uništenje: “...počeo je gorjeti sami rub neba; baš tamo gdje se nekad nalazilo sunce. Plamen se hvatao i puzao, podrhtavao i tulio se, ali već je bio uzeo maha i podobro načeo komad plavetnila” (Kovač, 2003: 135). Prostor Hercegovine modeliran je kao prostor sotonske i paklene atmosfere pa možemo zaključiti da je prostor pakla, donjeg svijeta sa svim svojim obilježjima preseljen na zemlju. (To znači da je prema Lotmanovoj tročlanoj osi u romanu ukinut prostor neba, a da je prostor zemlje poklopljen prostorom pakla.) Vidimo da se u takvom hercegovačkom prostoru struktura neba semantički spaja s destruktivnim djelovanjem Sunca. Tim spojem nebo i njegove redundantne funkcije se ukidaju, ukida se prostorna kategorija “gore”, a sve to znači da se ukida etička kategorija dobra. Odsustvo kategorije dobra jasno predstavlja odsustvo nade i spasenja čime se zaokružuje, bez mogućnosti promjene, modeliranje univerzuma pod potpunim ustrojstvom sila destrukcije.

Prostor tamnice je prostor kroz koji ulazimo u romaneskni svijet *Gubilišta*: “Odavde promatram sve: gore i dolje je tamnica” (Kovač, 2003: 11). Tamnica u kojoj je glavni junak je zatvorska tamnica. Sam termin predstavlja riječ izvedenu od riječi “tama”. Dakle, osnovno svojstvo tamničkog prostora jest tama, mrak. Mračna, skućena i zatvorena prostorna struktura

¹¹ O značenju i simboličkim funkcijama neba v. Gerbran-Ševalije, *Rečnik simbola*.

¹² U Novom zavjetu, u Evandelju po Mateju stoji: “...i gle, otvoriše mu se nebesa, i vidje Duha Božjega gdje silazi kao golub i dolazi na njega. I gle, glas sa nebesa koji govori: Ovo je Sin moj ljubljani koji je po mojoj volji.”

tamnica svakako nosi negativna vrijednosna značenja.¹³ Međutim, za junaka romana, koji je ujedno i kroničar-pripovjedač, prostor tamnice jedini je siguran prostor. Izlazak iz tog skućenog, tamnog, pod lokotom zaključanog, rešetkama i kamenom ograničenog prostora i prelazak u otvoreni prostor, u prirodu Suncem obasjanu, u dan i svjetlost glavnom junaku donijet će nesigurnost, nelagodu, ugroženost, a onda i smrt. Na samoj prološkoj granici teksta zatočeni romaneskni junak iskazuje pozitivan doživljaj tamnice u kojoj se nalazi:

Ali mogu i ovdje, u tamnici, da se saberem i zahvalim Bogu što razgovara sa mnom, uzvraća dobrotom i krijepi mi dušu. Ova je ćelija uzvišen kutak, plodno razdoblje mogega života, a dospio sam u nju kao prijestupnik lak na nožu i sklon krađama. (12)

Ovdje možemo govoriti o svojevrsnoj logici obratnosti, kao posljedici grotesknog djelovanja, što dovodi do razbijanja uobičajenih prostornih shema i njihovih vrijednosnih karakteristika. Junaku *Gubilišta* mračna i vlažna tamnica davala je sigurnost, mogućnost pokajanja i komunikacije s Bogom, a zavičajni prostor, umjesto topline, bliskosti, nostalgije i sigurnosti, donio mu je progon, susret s vragom u tijelu zmijske i smrt. Takav koncept zavičajnog prostora još na prološkom dijelu romana kao da je najavljivao glavni junak:

Kad god mi se javi (u snu ili sjećanju) zavičajni predio, uvijek pomislim kako je moje rodno tlo predodređeno za zmijoliko gmizanje. Otuda i obilje kamena, ruševina, suhe trave i jarkog sunca; obilje kamenica s ustajalom vodom, ublova, škripova, rapa i šuga, šupljivih hrastovih stabala. Sve to zmijama pogoduje. (28)

Motiv ptice također obilježava prostor *Gubilišta*. U romanu se i ovaj motiv ponavlja više puta i na taj način usložnjava svoju funkciju i dobiva status lajtmotiva, odnosno simboličko značenje. Simbolika ptice na način na koji je realizirana u tekstu potvrđuje konstataciju o ukidanju prostora nebeskog kronotopa i etičke kategorije dobra. Naime, ptica je simbol nebeskog prostora. Letenje predodređuje ptice da budu najpouzdanija veza između neba i zemlje, ljudi i Boga, jer let sam po sebi vezuje se za visinu i nebo. Stoga u svim simboličkim sustavima ptice imaju status nebeskog znaka. Ptičje gnijezdo na vrhu stabla simbol je raja, "najuzvišenijeg boravišta, u koje će se u postegzistenciji uzdići ljudska duša" (Gerbran-Ševalije, 2009: 758). Kako zemaljski, krševiti hercegovački prostor u romanu poprima obilježja donjeg svijeta, i simbolika ptice u njemu logično doživljava degradaciju, odnosno podliježe razornom djelovanju groteske. Pticama je onemogućen let u visinu jer visine, gornjeg prostora, tj. neba nema:

¹³ Iako je prostor tamnice zatvoreni prostor, s obzirom na njegov izgled i funkciju nikako ne može nositi pozitivne vrijednosne konotacije o kojima Lotman govori.

Vidim pticu s rastvorenim kljunom, očerupanu, gotovo goluždravu; bori se za opstanak. (33)

U lim, s vanjske strane, vrabac udari snažno, razbi se i pade okrvavljen. (78)

Ona ptica još je podrhtavala u visinama. Ali je svakog časa bila sve bliže, jer bi se pokatkad otkinula s toga nevidljivog konca i samo se donekle strmoglavila i naglo zastala njišući se tamo-amo. (...) Ona ptica sunovrati se prema presahnutom koritu rijeke: začuh tup udarac i krečanje koje kratko potraja. (145)

Za motiv ptice neraskidivo je vezan i motiv pjesme, odnosno poja ptice. Zvuk ptica nalazimo samo na dva mjesta u romanu i na svakom od njih simboliziraju smrt. Ptičji zvuk zapravo je eksplicitno vezan s motivom smrti. Neposredno pred izvršenje samoubojstva u WC-u vlaka Starac čuje zvuk ptica: "Negdje daleko čulo se ptičje krečanje nad skupinom ljudi, nad tamnom mrljom dana" (84); i neposredno pred spuštanje u grob oca sin kroničar primjećuje: "Tri crne ptičurine graktale su nad nama, a i pelin je mirisao" (120). Dakle, pjesma, odnosno zvuk ptica u tekstu pod djelovanjem grotesknog izobličavanja sveden je samo na krečanje i graktanje. Tim postupkom jedine ptice koje ispuštaju zvuk nad zažarenim, suhim i ispucanim hercegovačkim tлом poprimaju funkciju folklornih ptica zloslutnica koje najavljaju zlo i smrt.¹⁴ Ptičje zloslutnice uklapaju se u ambijent žege, žeđi, prašine, znoja, spržene trave, muha i drugih insekata i gmizavaca.

4.2. Groteskno oblikovanje romanesknih junaka u *Gubilištu*

Nepomično Sunce pronalazimo u vedskom simbolizmu. Riječ je o duhovnom Suncu koje se prikazuje nepomično u zenitu: "Sunce je u centru neba kao što je srce u centru bića" (Gerbran i Ševalije, 2009: 899). U romanu *Gubilište* nepomično Sunce u času zloga demonsko je Sunce i kao takvo ostvaruje vezu, odnosno jasno korespondira s demonskim u centru bića, demonskim u središtu romanesknih junaka. Veza između prostora i likova u umjetničkom tekstu uvijek je čvrsta. Likovi svoju egzistenciju ostvaruju u određenom prostoru. Krećući se po paklenom prostoru likovi *Gubilišta* prezentiraju jedan otuđeni svijet odnosno, kako Kayser ističe tumačeći grotesku, "naš poznati i domaći svijet koji se preobražava i otuđuje i odjednom se razotkriva kao stran i strašan" (Kayser, 1981: 37). U Bahtinovom smislu grotesknog junaci *Gubilišta*, koji tumaraju po usijanom, hercegovačkom kršu

¹⁴ Ovoj konstataciji o vezi s folklornim motivom ptice zloslutnice u prilog ide crna boja ptica iz drugog navedenog primjera (gavrani), ali i veza tih ptica s pelinom, iz istog primjera. Pelin, aromatična biljka, jedan je od stereotipnih folklornih motiva. Njegova upotreba posebno je izražena u narodnoj književnosti gdje ova gorka biljka simbolizira bol i životnu gorčinu.

prepunom gmizavaca, sve ono što je općepoznato čine da sve postane besmisleno, sumnjivo, strano, zlo i neprijateljsko. Svijet junacima postaje tuđi, što dovodi do deformacije ljudskog. A upravo ono oneobičeno, iščašeno i deformirano jest centar Kovačevog interesa.

Kovačev romaneskni svijet jest devijantan jer ga tvore devijantni i otuđeni književni junaci. Takvi junaci većinom su objedinjeni obiteljskim kontekstom. Obitelj kao ćelija društva ima svojevrstnu konstantu u Kovačevom romanesknom opusu i uvijek je razorena¹⁵ i devijantna. Razgradnja obitelji kao prve, primarne zajednice svakog pojedinca, a samim tim i društvene matice, u velikom dijelu doprinosi prezentaciji poremećene slike svijeta. U *Gubilištu* devijacija obiteljske strukture realizirana je kroz likove oca i sina. Ova dva junaka nose najveće semantičko opterećenje i u centru interesa su ove svojevrstne kronike, kako tekst određuje glavni junak, tj. pripovijedač. Zapravo, cjelokupni roman i možemo okarakterizirati kao jednu troslojnu kroniku: 1. kronika o prijestupniku, zatvoreniku i usamljeniku; 2. kronika o ocu i razorenoj obitelji tog usamljenika i 3. kronika o zavijanju i otuđeniku.

Otac glavnog junaka umobolnik je i razoritelj vlastitog doma. Takav lik u tekstu ostvaruje funkciju proroka koji najavljuje đavla. Proroku funkciju otac, do tada u službi crkvenog podvornika, preuzima na dan posvećenja crkve Sv. Petra kada je kročio ispred svih i uzviknuo: "Mjesto mirisa biće smrad, mjesto pojasa raspojasina, mjesto pletenica ćela, mjesto širokih skuta pripasana vreća, mjesto ljepote ogorjelina, mjesto Boga đavo!" (Kovač, 2003: 34). Ovaj događaj predstavlja incident koji će šutljivog crkvenog slugu pretvoriti u gromoglasnog proroka apokalipse:

Haraće zemlju bolesti i pustošiće je. Ljude će zahvatiti bolovi oko vrata i sljepoočnica. Onda će pocrkati goveda, koze i pernata živina. Krepavaće krda ovaca, pošto će skapati trave i drveće, sva će ispaša planuti. Ako neko pretekne živ stalno će mu se pričinjavati kuknjava (...) Žene se neće porađati, a bremenite će pobaciti, nakotiče se hrđa i sve će zarasti u čičak i koprivu, u vinjagu i kupinu, u sve ono što je đavo stvorio protivno Bogu. Svaki će zametak biti oboren zlim prištom, samo će se zmijske kotiti kao nikad do sad. Kad sunce stane na nebu, ostaće na tome mjestu kao ukopano. (42)

¹⁵ Baveći se temom obitelji S. Hranjec navodi da postoji nekoliko modela književno oblikovanih obiteljskih zajednica. To su: "a) čvrsto strukturirana, homogena obitelj, b) socijalno-staleška obiteljska zajednica, c) luckasta obitelj, d) krmja obitelj, e) razorena obiteljska zajednica, f) supstitucijska obitelj, g) urbana formalna obitelj, h) obitelj u humorno-fantazijskom svijetu i slično" (Hranjec, 2009: 101). Razorena obiteljska zajednica je kategorija koja predstavlja jednu od dominantnih Kovačevih preokupacija a u skladu s tim i jedno od paradigmatičkih obilježja njegovog romanesknog opusa.

U liku oca s proročkom funkcijom stapa se i analogija sa Isusom Kristom:¹⁶

Otac je navukao proročke haljine, pridružio se litiji. Lako je hodao u sandalama, kao neki vješti pastir sa svojim stadom. Đakoni su ga tjerali kad god bi zastao na cesti i širio ruke. On bi tako ostao samo koji časak, tek toliko da, u toj vatri sunca i svjetla, podsjeti na živo raspelo. (Kovač, 2003: 37)

Metatekstualna povezanost lokalnog skitnice i umobolnika sa Sinom Božjim sama po sebi predstavlja groteskni spoj i neosporna je. Prorok u romanu, baš kao Krist, za života je progonjen, tučen i ismijavan, a nakon smrti svetački hvaljen i priznat. Za ovog junaka od trenutka njegovog preobraženja, odnosno od početka prorokovanja, vezano je nasilje. Nasilje koje se vrši nad njim ima prirodu sotonske radnje. A tu sotonsku radnju mučenja, batinanja i zlostavljanja provode prvenstveno božji ljudi. Već na prvo prorokovanje oca-proroka raskrvarit će upravo križ: "Nasrnuše na nj, a načalstvujući ga mlatnu križom preko zuba. Otac je pao okrvavljen, ali rasterećen i smiren" (34). Jasno je u ovoj sceni vidljiva groteskna razgradnja religijskog koda. Razgradnji dodatno doprinosi i funkcija prostora na kojem se scena realizira. To je sveti prostor bogomolje,¹⁷ i to baš Sv. Petra, temelja kršćanske crkve. Nasilje nad prorokom realizira se i na otvorenom prostoru, ali također u vrijeme crkvenih obreda. Litije, molitvene povorke svećenstva i vjernog naroda prilikom kojih se iznose crkveni barjaci, pod djelovanjem groteske također postaju mjesta nasilja i zločina:

Đakon je zapovijedio onima koji su nosili barjake da motkama ošinu proroka po leđima i nogama. Svi se sjatiše na nesretnika, a on je pod udarcima ponavljao: Žrtvujem se i trpim za sve vas! (42)

Đakon, kao predstavnik oficijelnih vlasti, huška gomilu na proroka, predstavnika alternativnog svijeta, kojega, nakon što ga i ne saslušaju dokraja, premlaćuju i ostavljaju samoga i izubijanoga na rubu ceste. I njegove posljednje riječi ukazuju na to da je svjestan da se žrtvovao za spas ostatka čovječanstva. (Beganović 2019: 120)

Dakle, oksimoronskim spojevima crkva i crkveni obredi u romanu su nukleusi koji emitiraju animalna i dijabolična ponašanja, koji aktiviraju agresivnost i

¹⁶ U ovoj analogiji prepoznajemo i aktivaciju *parodie sacre*, karnevalske kategorije koja je u srednjem vijeku bila pod zaštitom ozakonjene slobode smijeha i koja predstavlja karnevalske parodije na svete tekstove i obrede (o tome vidjeti Bahtin 2000: 117).

¹⁷ Crkva kao duhovna građevina u romanu se spominje na više mjesta. Nismo je razmatrali u okviru bavljenja prostornim strukturama jer su njene funkcije prvenstveno vezane za lik oca proroka. Međutim, interesantno je naglasiti da se spominjanje crkve kao građevine u tekstu također vezuje s prostomom odrednicom – dolje: "u podnožju uzvisine, među hrastovima i košćelama, bijeli se pročelje crkve Sv. Petra (...) Dolje, ispod nas, u krasnom obasjanoj mirovao je hrani" (Kovač 2003: 12, 17) (kurziv T. L.).

surovost i koji stoje u suglasju s dijaboličnim modelom univerzuma. Otac-prorok dobiva status žrtve i nosi simboliku žrtve, i to jest njegovo osnovno obilježje. Osim potrebe za proricanjem i žrtvovanjem, on gotovo da nema individualnih karakteristika. Na osnovu te činjenice možemo zaključiti da je modeliranje ovog lika ostvareno kroz djelovanje postupka hiperbolizacije. Hiperbolizacija u građenju likova provodi se tako što "jedan element njihovog psihičkog života, apstrahiran i predimenzioniran, postaje nosilac lika čija se paradigma tako svodi na simbolički supstrat" (Bečanović, 2009a: 88).

Lik glavnog junaka romana groteskno je oblikovan primjenom postupka redukcije. Redukcija je tehnika sažimanja, komprimiranja, kompresiranja, a kao posljedicu nosi jednodimenzionalnost likova. Glavni junak vrši funkciju kroničara pa je prema tipologiji Franza Stancila roman organiziran u prvom licu s elementima personalne pripovjedačke paradigme.¹⁸ Funkciju personalnog medija ostvaruje glavni junak, ali otuđenost kao dominantna osobina junaka ne dozvoljava njegovo raslojavanje, što snaži postupak redukcije. Ovako organizirana naracija ukazuje da je kompletno pripovijedanje prelomljeno kroz fokus lika-kroničara, što znači da je i subjektivno vrijeme jedan od ključnih elemenata u strukturi romana.

Redukcija i hiperbolizacija mogu se paralelno provoditi, ali na nivou glavnog junaka romana *Gubilište* redukcija je postupak koji je dominantan. Hiperbolizaciju svakako uočavamo, i to na planu psihološke točke gledišta koja usmjerava i uvjetuje oblikovanje i vrijednosne točke gledišta. Naime, hiperboliraju se određene misli u svijesti glavnog junaka koje na taj način postaju preokupacije. No, dominantna misao nije stabilna već varira, odnosno smjenjuje se kroz roman (u početku je to misao o tamnici, pa misao o Bedemi, onda o djetinjstvu, ocu, zmiji, smrti, vlastitoj suvišnosti). Sve ove dominantne misli i preokupacije u svijesti junaka nastale hiperbolizacijom kompresiraju se i podliježu postupku redukcije (koja sprečava razrađivanje i dublje sagledavanje), tako da i ovaj junak nema šire razvijen psihološki profil.¹⁹ Redukcija, kroz nerazrađenost danih misli, a posebno emocija (glavnog junaka karakterizira odsustvo emocionalne perspektive), kao posljedicu nosi stvaranje osjećaja indiferentnosti koju primjećujemo kao konstantu u svijesti glavnog junaka. Indiferentnost je preduvjet za otuđenost, a otuđenost je uzrok stvaranja grotesknog dojma i centralno obilježje Kovačevih junaka. U dvadeset petoj glavi, koja nosi naziv "Bliži se čas pokopa", graktanje crnih ptičurina čuje i miris pelina osjeća sin u trenutku dok mu oca spuštaju

u grob. U maniri hladne groteske²⁰ na prološkoj granici teksta primajući vijest o smrti oca junak-pripovjedač obilježen je indiferentnošću. Nešto kasnije u galeriji pred slikom *Ponižavanje proroka*, u ravnodušnom junaku koji je do tog trenutka više razmišljao o prostitutki Bedemi nego o mrtvom ocu, aktivirat će se emocija i egzaltirati do vriska koji će se razleći u akustičnom prostoru, čime se samo privremeno ruši osjećaj indiferentnosti:

Naidoh na sliku Ponižavanje proroka. baš tegobnu sliku koja me ožalostila. Taj prorok u odjeći siromaha, isposničkog izgleda i protegljastog lica, to je moj otac. (...) Zaustavljali su ga da mu se narugaju: Gle, stiže Isus! Hihih-hohoho! Vidi se to na slici. Dječaci ga zaglušuju trubljama, hoće da mu svuku sirotinjske haljine. Bene ga izruguju i gađaju divljakama. Starci se smiju. Vrijedate ga kao carigradskog patrijarha viknuh u akustičnoj Galeriji. (Kovač, 2003: 29)

Vrisak glavnog junaka u galeriji iznenadan je i neočekivan, što prema Kayserovoj teoriji jesu elementi svojstveni otuđenju. Nakon ove egzaltirane emocije junak će ipak otići Bedemi. Po zadovoljenju požude, "još mirišem na Bedemu, na uzbuđljive sokove njezina tijela" (33), aktivacijom retrospektivne točke gledišta u poglavljima "Ponižavanje proroka", "Procesijsa", "Propovijed" i "Oporuka" vratit će se mislima o ocu. U sljedećim poglavljima, koja su realizirana kroz kronotop putovanja vlakom, misao o ocu, na čiji pogreb se uputio, u svijesti glavnog junaka stagnira, odnosno ne uzima učešća sve do trenutka kada će se naći pred odrom. Ipak, sam čin sahrane u svijesti glavnog junaka nije realiziran kao emotivna trauma. Za vrijeme očevog pogreba junak preuzima funkciju objektivnog pripovjedača koji kao dio kolektiva prisustvuje pokopu i sagledava taj čin i ceremoniju. Indiferentnost na smrt roditelja jest odstupanje od prirodnog poretka stvari i kao takvo jest otuđenost i jest groteska, Kayser bi rekao da su u naš sredeni svijet prodrle podzemne sile koje su ga izobličile i u njemu rastočile red (Kayser, 1981: 36).

Indiferentnu poziciju junak i kroničar napušta tek na epiloškoj granici romana. Junak se nalazi u vremenu krize. To je vrijeme pred smrt i realizirano je u scenama sa zmijom. Ove scene u cjelini su groteskne i veoma su bliske karnevalskim scenama, iako komični moment ovdje izostaje. Karnevalizaciji posebno doprinosi prostor trga²¹ i gomila ljudi, odnosno sve-

²⁰ Bartoš govori o hladnoj groteski kao jednom od osnovnih tipova groteske. To je groteska kafkijanskog tipa i u njoj prevladavaju objektivno crtani elementi bezizlazne tragike. O tome vidjeti u Bartoš: "Bilješke uz teoriju i tipologiju groteske".

²¹ U karnevaliziranoj literaturi prostor trga je posebno izražen. Karneval je javna svetkovina pa se i održava na javnom mjestu. Osnovno poprište karnevalskih igara stoga jest trg kao simbol narodnosti i univerzalnosti. Bez podjela i bilo kakvih razlika ljudi upravo na trgu stupaju u krajnje slobodan, familijaran odnos i tako pokazuju svoju ekscentričnost i, u nekarnevalskom poretku stvari, skrivenu stranu prirode i ličnosti. O tome vidjeti: M. Bahtin *Problemi poetike Dostojevskog*.

¹⁸ O tome vidjeti F. Štancel: *Tipične forme romana*.

¹⁹ Stvaranje složenijeg psihološkog profila lika onemogućeno je i odsustvom kontakta, interakcije, komunikacije, između glavnog junaka i drugih likova.

tine koja promatra borbu i nasilno gašenje jednog života:

Netko više da stari borci i invalidi pridu bliže. Rezak limeni zvuk otkucava negdje na drugom kraju; zsigurno se nešto najavljuje u času usijanja provincije. (Kovač, 2003: 153)

Posljednja scena sa zmijom građena je na principu izokrenutog ogledala u odnosu na kršćanski prikaz Sv. Georgija koji ubija zmaja i koji je simbol mučeništva i istinskog otpora zlu. Glavni junak i sam je svjestan procesa invertiranja:

Jedino ovdje, u Hercegovini, bjegunca ili čovjeka protivnog vlastima gone zmijama i vraćaju u aps. A one su u službi demona oduvijek. I one su izum donjeg svijeta. Pa sad, tko je naš gospodar, razmislimo o tome. (146)

Kroničar se u završnoj sceni poistovjećuje s kršćanskim velikomučenikom, ali on neće uspjeti ubiti zmiju. Zmija jest simbol zla, ali zmija pobjeđuje jer je model svijeta u *Gubilištu* demonski, građen pod djelovanjem zla. Glavni junak je neaktivan, odnosno nesposoban za akciju, on se i ne bori sa zmijom već joj samo pokušava pobjeći. Ali spasenja nema pa ne postoji ni mogućnost bijega. A nemogućnost bijega, pojava zmije i prevaga đavoljih sila suptilno je najavljivana od početka romana. Naime, mnogo je signala kroz tekst koji vrše ovu najavu, počevši od naziva cirkuske, tj. *Đavolje družine* koja posjećuje Bileću, preko crkvene ikone konjanika koji ubija zmiju a koju junak pamti iz najranijeg djetinjstva do u gradskoj galeriji izložene slike Benjamina Kukulja nazvane *Zmije čuvaju Georgija*²².

U kršćanskom modelu svijeta stradanje je proces koji kao uvjet prethodi spasenju. Nemogućnost spasenja u potpunosti degradira proces stradanja koje se na taj način predstavlja kao izlišno i apsurdno. Glavni junak već na prvim stranicama ukazuje na vlastitu vjeru, pokajanje grijeha i komunikaciju s Bogom. Međutim, kroz konstantnu razgradnju religijskih kodova u romanu i prije direktnog susreta sa zmijom njegova vjera doživljava devastaciju:

U meni se ponovo javlja kolebljivost, znak je da ću ovdje ostati, sjesti i rukama obgrliti koljena. dugo, dugo čekati, sve dok me ne pokrene neka druga sila, jer u meni nema ničega, nikakve volje ni ideje o spasu. Potpuna praznina, konačna predaja. (143)

Odsustvo volje i ideje o spasu, potpuna praznina i predaja anticipiraju konačan krah, smrt i besmisao postojanja. Nešto kasnije, u trenucima dok ga zmija progoni, junak će se još jednom zapitati ima li spasenja

²² Slika izložena u galeriji ne prikazuje Sv. Georgija kako ubija zmiju, već ga prikazuje okruženog zmijama koje su postale njegove zaštitnice od svih onih koji ga proganjaju i koji žele njegovu smrt.

uopće²³: “Kako ću bježati praćen i pritisnut ozgo, a gonjen na zemlji?” (147). a onda i dati odgovor na to pitanje u posljednjem poglavlju koje nosi naslov *Nitko neće umaknuti*: “Savladan sam umorom i strahom; posrnuće je sve bliže. Razočaran u crkvu i njezinu utjehu; gađenje na pričest. Pljujem gorki okus nafore, vraćam je na metalni tanjur ostavljam je đavlu. Posrćem li svojom voljom?” (155) Gađenje na pričest i pljuvanje nafore predstavljaju kulminaciju razgradnje religijskog i biblijskog modela svijeta u romanu *Gubilište*. Pričest kao sveti sakrament predstavlja vrhunac veze i ljubavi između Boga i čovjeka. Sveti sakrament pričesti ustanovio je Isus Krist na Posljednjoj večeri.²⁴ Na krv i tijelo Kristovo junak *Gubilišta* osjeća gađenje. Naforu, koja predstavlja ostatke profore (hljeba koji simbolizira tijelo Isusovo) junak pljuje i ostavlja đavlu. Na ovaj način biblijski koncept spasenja doživljava potpunu devastaciju i desementizaciju. Ostavljanje nafore vragu zapravo znači da je vrag jedini koji je spašen i za koga se Sin Božji žrtvovao. Realizira se očevo prorokovanje da će biti “mjesto Boga đavo!” (34). Dominacija zla u prikazanom svijetu je apsolutna, bez mogućnosti reakcije i promjene.

Vrata romanesknog univerzuma zatvaraju se scenom grotesknog tijela. O grotesknoj koncepciji tijela govori Bahtin prilikom proučavanja stvaralaštva François Rabelaisa.²⁵ On smatra da u svojoj raznolikosti postoji čitav ocean grotesknih tijela, a hiperbolizaciju izdvaja kao suštinsku karakteristiku. Pod ugrizom zmije tijelo glavnog junaka se izobličava i dobiva karakteristike pravog grotesknog tijela koje je dospjelo u proces nezaustavljive gradacije: “Počeh bljuvati, a onda spazih kako mi otječu ruke; začas su nabrekle u izobličene, modre i neprirodne udove. (...) Kroz sve moje otvore probija tekućina” (Kovač, 2003: 156).

5. ZAKLJUČAK

Roman *Gubilište* uspostavlja aktivni metatekstualni dijalog s *Biblijom* i neophodno ga je tumačiti kroz kršćanski simbolički poredak. Kao moćan razgrađivački mehanizam, groteska snažno utječe na modeliranje prostornih struktura i romanesknih junaka. Prostor u romanu dobiva odlike dijaboličnog univerzuma. Motivi-simboli, Sunce i nebo u prvom redu, invertiraju svoje redundantne funkcije i na taj

²³ Trideset treća glava romana nosi naslov “Ima li spasa?” Ne možemo ne konstatirati simboliku broja poglavlja u čijem se naslovu nalazi verbalna jedinica – spas. Broj 33 ima naglašenu simboliku u kršćanskoj mitologiji jer označava broj godina Isusa Krista kada je razapet na križu, tj. kada je stradao radi sveopćeg ljudskog spasenja.

²⁴ O tome vidjeti u Evanđelju po Mateju.

²⁵ O tome vidjeti u M. Bahtin: *Stvaralaštvo François Rabelaisa i narodna kultura srednjeg vijeka i renesanse*.

način zemaljski prostor dobiva paklena obilježja. Likovi koji svoju egzistenciju ostvaruju na takvom prostoru predodređeni su da budu destruktivni. Grotesknu funkciju ostvaruju otuđenošću i odstupanjem od poželjnog modela ponašanja. Groteska snažno razara status obitelji kroz likove oca-umobolnika i sina-prijestupnika. Grotesknim invertiranjem kršćanskih vrijednosti u tekstu je intenziviran osjećaj nemoći i besmisla. Dakle, groteska u romanu *Gubilište* kroz jezik prostora i koncept likova presudno utječe na model prezentacije svijeta, a to je svijet rasula, devijantnosti, ništavila i beznađa. Svijet bez nade i mogućnosti spasenja.

Hrvatskom jeziku prilagodila
Dijana ČURKOVIĆ

LITERATURA

- Bahtin, Mihail 1978. *Stvaralaštvo Fransoa Rablea i narodna kultura srednjeg veka i renesanse*, Beograd: Nolit.
- Bahtin, Mihail 2000. *Problemi poetike Dostojevskog*, Beograd: Nolit.
- Bartoš, Otakar 1965. "Bilješke uz teoriju i tipologiju groteske", u: *Umjetnost riječi*, IX, br.1, str. 71–87.
- Bečanović, Tatjana 2009. "Poetizacija narativne paradigme u Bulatovićevom romanu crveni petao leti prema nebu", u: *Naratoški i poetički ogledi*. Podgorica: CID, str. 83–98.
- Bečanović, Tatjana 2009. "Postmodernistička strategija prikazivanja stvarnosti u Kovačevom romanu *Vrata od utrobe*", u: *Naratoški i poetički ogledi*. Podgorica: CID, str. 153–168.
- Beganović, Davor 2009. "Ruganje s dokumentom", u: *Književna republika*, godište VII, br. 7-9, str. 30–41.
- Beganović, Davor 2019. "Bratstvo koje tlači: Drastične slike tijela u *Gubilištu* Mirka Kovača", u: *Kovač, ili o majstorstvu. Peti Dani Mirka Kovača u Rovinju 2018. godine*. Zaprešić: Fraktura, str. 103–128.
- Detoni Dujmić, Dunja 1983. "Začinjavci grotesknog", u: *Forum: časopis Razreda za suvremenu književnost Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, knj. 46. br. 10-12, str. 822–835.
- Flaker, Aleksandar 1982. *Poetika osporavanja*. Zagreb: Školska knjiga.
- Gerbran, Alen; Ševalije, Žan 2009. *Rečnik simbola*, Novi Sad: Stylos Art.
- Harfam, Džefri 2009. "Groteskno: prvi principi", u: *Polja*, br. 429, URL: www.polja.rs, pristup: 29. travnja 2018.
- Hranjec, Stjepan 2009. *Ogledi o dječjoj književnosti*. Zagreb: Alfa.
- Ibrahimović, Nedžad 2019. "Od kroničara do pripovjedača – narativna struktura romana *Gubilište* iz 1962. godine", u: *Kovač, ili o majstorstvu. Peti Dani Mirka Kovača u Rovinju 2018. godine*. Zaprešić: Fraktura, str. 133–163.
- Jerkov, Aleksandar 1992. *Nova tekstualnost*, Beograd – Podgorica: Unireks – Prosveta – Oktoih.
- Jokić, Vujadin 1979. "Gubilište kao svijet u cjelini". Predgovor za *Gubilište*, popravljeno izdanje. Titograd: Biblioteka Luča.
- Kalezić-Đuričković, Sofija 2014. "Romani Mirka Kovača", u: *Croatica et Slavica Iadertina*. X/II, str. 319–330, URL: <https://hrcak.srce.hr/file/201427>, pristup: 28. travnja 2020.
- Kayser, Wolfgang 1981. *The grotesque in art and literature*. Prev. Ulrich Weisstein. New York: Columbia University Press.
- Kordić, Radoman 1988. "Mit o čudesnom detetu", u: *Tumačenje književnog djela*. Gornji Milanovac: Dečje novine.
- Kovač, Mirko 2003. *Gubilište*. Podgorica: Daily Press.
- Kovač, Mirko 2008. *Evropska trulež*. Zaprešić: Fraktura.
- Lazarević-Radak, Sanja 2016. "Jugoslavenski 'crni talas' i kritički diskurs: preispitivanje prošlosti, kritika sadašnjosti i anticipiranje krize", u: *Etnoantropološki problemi* 11, sv. 1. str. 497–518.
- Lotman, Jurij 1976. *Struktura umetničkog teksta*. Beograd: Nolit.
- Mirković, K. (ur.) 2003. "Kritika o *Gubilištu*", u: *Gubilište*, Zagreb: Ceres.
- Meić, Perina 2012. "Živjeti da bi se pripovijedalo, pripovijedati da bi se živjelo – romaneskni opus Mirka Kovača", u: *Smjerokazi (teorijske i književnopolovijesne studije)*.
- Mustedanagić, Lidija 2002. *Groteskni brevijar Borislava Pekića*, Novi Sad: Stylos.
- Štancl, Franc 1987. *Tipične forme romana*. Novi Sad: Književna zajednica Novog Sada.
- Pačić, Žarko 2009. "Palimpsest prve ruke", u: *Književna republika*, godište VII, br. 7-9, str. 62–67.
- Protić, Predrag 1963. "Prvi roman Mirka Kovača (*Gubilište*)", u: *Savremenik*, godina IX, knjiga 18, str. 77–79.
- Ribnikar, Vladislava 1979. "O stvaralačkom putu Mirka Kovača". Pogovor za *Vrata od utrobe*. Beograd: BIGZ.
- Serdarević, Seid 2019. "Poetika i autopoetika Mirka Kovača", u: *Kovač, ili o majstorstvu. Peti Dani Mirka Kovača u Rovinju 2018. godine*. Zaprešić: Fraktura, str. 5–12.
- Tamarin, G.R. 1962. *Teorija groteske*, Sarajevo: Svjetlost.
- Vukićević-Janković, Vesna 2018. "Životopis Malvine Trifković Mirka Kovača", u: *Matica crnogorska*, br. 76, str. 399–420, dostupno na: www.maticacrnogorska.me, pristup: 10. rujna 2019.
- Walter, Albert 1981. *Teorija grotesknog i njegovo oblikovanje u prozi A. G. Matoša*, u: *Umjetnost riječi XXV* br.3, Zagreb.
- Zečević, A. Mihailo 2016. *Elementi groteske u djelima Miodraga Bulatovića, Borislava Pekića i Milorada Pavića – sličnosti i razlike*. Doktorska disertacija, rukopis. Beograd: Filološki fakultet.

SUMMARY

ASPECTS OF THE GROTESQUE IN SPATIAL AND CHARACTER MODELLING IN MIRKO KOVAČ'S NOVEL *GUBILIŠTE* (*GALLOWS*)

With his debut novel Mirko Kovač made a strong departure from the officially espoused literary discourse leading to the novel first being praised and then starkly denounced. Due to pessimism, alienation and insistence on a bleak image of the world, the author grossly "erred" against the aesthetics of so-

cialist inspiration. Nevertheless, Kovač uses the grotesque as a powerful decomposing mechanism in shaping the art world. The article looks at the way the use of the grotesque code infuses the creation of spatial structures and the characters of father and son in the novel *Gubilište (Gallows)*. Insofar as the novel realizes strong metatextual connections with the Biblical text, one should also consider the problem of space and characters through the analysis of sacral motives and the ways of their realization in the text.

Key words: the grotesque, spatial language, deviance, alienation of the hero

Mr Tamara Labudović

BIOGRAFIJA

Tamara Labudović rođena je u Nikšiću. U rodnom gradu sa odličnim uspjehom završila je osnovnu školu. Srednju školu, Gimnaziju *Slobodan Škerović*, društveno-jezički smjer, sa odličnim uspjehom završila je u Podgorici. Zvanje profesora srpskog jezika i književnosti stekla je na Filozofskom fakultetu u Nikšiću, na Odsjeku za srpski jezik i južnoslovenske književnosti, odbranivši diplomski rad pod nazivom *Poetika Lalićeve Hajke* sa ocjenom deset (10). Tokom studiranja bila je član redakcije studentskog časopisa *Index*.

U Osnovnoj školi *Braća Labudović* u Nikšiću radila je kao profesor- pripravnik u periodu od 19.09.2011. do 19.09.2012. godine. Stručni ispit (tema stručnog rada: *Metodički pristup domaćoj lektiri Mrtvo duboko Čeda Vukovića*) položila je 10.04.2013. godine sa prosječnom ocjenom deset (10).

Postdiplomske studije upisala je 2009. godine na Filozofskom fakultetu u Nikšiću, na Studijskom programu za crnogorski jezik i južnoslovenske književnosti, oblast Nauka o književnosti, predmet uže struke Semiotika. Magistarski rad pod nazivom *Proces karnevalizacije u Bulatovićevom romanu Heroj na magarcu* pod mentorstvom prof. dr Tatjane Bečanović odbranila je 1.06.2016. godine sa ocjenom A i time je, kao magistrand generacije sa prosječnom ocjenom 9.85, stekla zvanje magistra književnih nauka.

U studijskoj 2017/2018. godini upisala je doktorske studije na Filološkom fakultetu u Nikšiću, studijski program Jezik i književnost, usmjerenje Crnogorska književnost. Nakon uspješnog polaganja predviđenih ispita, 2018. godine kao nagradu dobila je stipendiju Ministarstva prosvjete Crne Gore. Polazna istraživanja za izradu doktorske teze pod nazivom *Groteska kao stilski postupak u romanima Mirka Kovača* uspješno je prezentovala i odbranila 23.09.2019. godine pred Komisijom: prof. dr Vesna Vukićević-Janković (mentor), prof. dr Sava Damjanov i prof. dr Ljiljana Pajović-Dujović.

Pedagoško iskustvo sticala je na Filozofskom, a potom Filološkom fakultetu u Nikšiću, na Studijskom programu za crnogorski jezik i južnoslovenske književnosti gdje je kao honorarni saradnik u nastavi bila angažovana od studijske 2010/2011. godine do studijske 2018/2019. godine i to na sljedećim predmetima: Teorija književnosti sa stilistikom, Poetika književnog

djela Petra II Petrovića Njegoša, Tumačenje književnog djela 1, Tumačenje književnog djela 2, Narodna književnost, Prosvjetiteljstvo i romantizam, Crnogorska književnost I, Crnogorska književnost II, Predmet struke - Književnost i kultura. Od studijske 2010/2011. do 2016/2017. godine obavljala je posao saradnika i na predmetu Crnogorska književnost I.

Nakon dugogodišnjeg honorarnog angažovanja od februara 2019. godine radi kao zaposleni saradnik na Filološkom fakultetu na Studijskom programu za crnogorski jezik i južnoslovenske književnosti. Od tada izvodi i časove vježbi izvodi na sljedećim predmetima: Teorija književnosti 2 (*versifikacija i književna pragmatika*), Književnost renesanse i baroka, Srednjovjekovna književnost, Poetika književnog djela S. M. Ljubiše i S. Matavulja i na master studijama Pisanje književne kritike.

Učestvovala je na brojnim naučnim konferencijama, domaćim i međunarodnim, u Zadru, Gracu, Poznanju, Puli, Vroclavu, Beogradu i drugim. Organizator je i učesnik mnogih književnih događaja i simpozijuma u okviru Univerziteta Crne Gore, ali i van njega. Dugogodišnji je sekretar prestižnog Međunarodnog slavističkog skupa *Njegoševi dani* koji se organizuje pod okriljem Studijskog programa za crnogorski jezik i južnoslovenske književnosti Filološkog fakulteta Univerziteta Crne Gore. Objavila je više radova iz oblasti teorije književnosti, književne kritike i oblasti južnoslovenskih književnosti druge polovine XX vijeka. Autorka je monografije *Sloboda menipeje*. Član je Vijeća Filološkog fakulteta u Nikšiću kao predstavnica saradnika u nastavi.

BIBLIOGRAFIJA

- *Njegoš u ogledalima vjekova, Njegoš, prince-évêque et poète — De la montagne au cosmos*, 14. i 15. jun 2013. Sorbona, Pariz, ur. Sava Anđelković i Paul-Louis Thomas, FDU Cetinje, Univerziteté Paris–Sorbonne, Podgorica 2013, *Riječ*, Časopis za jezik i književnost, Nova serija, br. 10. Nikšić, 2013, str. 273.
- *Lalić i samoća* - književno veče posvećeno Mihailu Laliću, Hronika, *Riječ*, Časopis za jezik i književnost, Nova serija, br. 11. Nikšić, 2014, str. 311.
- *Modelovanje prostornih struktura pod uticajem procesa karnevalizacije u Bulatovićevom romanu Heroj na magarcu*, U: *Riječ*, Časopis za jezik i književnost, Nova serija, br. 12, Nikšić, 2015, str. 83.
- *Groteska kao nervni splet (teorijski pristup pojmu groteske i fenomenu grotesknog)*, u *Riječ*, Časopis za nauku o jeziku i književnosti, broj 14, Nova serija. Nikšić: Filološki fakultet, 2017, str. 71–74. Link ka radu: <https://www.rijec.ucg.ac.me/rijec14.html>
- *Karneval i karnevalizovana literatura (sagledavanje i tumačenje teorijskih stavova Mihaila Bahtina)*, u: *Glasnik*, broj 6, Odjeljenje humanističkih nauka CANU, 2020, str. 287–305.
- *Deformacija kulturnog modela u antiratnom romanu*, u: *Folia linguistica et litteraria*, Časopis za nauku o jeziku i književnosti 34, 2021, str. 101–117. (Časopis je indeksiran u bazama: SCOPUS, Web of Science - ESCI, ERIH PLUS, CEOOL, MLA, ANVUR).
- *Aspekti groteske u modelovanju prostora i likova u romanu Gubilište Mirka Kovača, Književna smotra*, časopis za svjetsku književnost, Godište LIII / 2021, broj 199 (1), 113-123. (Časopis je indeksiran u bazama: Web of Science (A&HCI, Q4); SCOPUS, RILM).
- *Književnost, lektira, nastava, Vaspitanje i obrazovanje*, časopis za pedagošku teoriju i praksu, Godina XLVI, godišnji broj 2, 2021, 121–136.
- *Uzdržanost prema antifašističkoj naraciji kao konstanta pripovjedačkog postupka u romanu Vrata od utrobe Mirka Kovača*, u: Zbornik radova *Njegoševi dani 8*, Univerzitet Crne Gore, Filološki fakultet, 2002, str. 127–138.
- *Sloboda menipeje (Proces karnevalizacije u Bulatovićevom romanu Heroj na magarcu)*, Književne paralele, Bijelo Polje, 2022.

- *Groteskno uho kao nosilac moći potkazivanja*, u: *Od ucha do ucha*, Seria filologia slowianska nr 56, Uniwersytet Im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 2022, 65–76.
- *Gruban Malić, švaler i revolucionar, u ulozi karnevalskog kralja*, u: *Jezik, prijevod i međukulturna komunikacija*, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Filozofski fakultet u Puli, KLASA: 611-04/23-01/04, URBROJ: 143-01-15-23-1, 2023, str. 392–406.

PROF. DR VESNA VUKIĆEVIĆ JANKOVIĆ

Biografija

Vesna Vukićević Janković rođena je na Cetinju 21.03.1973. godine. Osnovnu školu i Gimnaziju „Slobodan Škerović“ završila je u Podgorici. Diplomirala je ne 1996. godine na Filozofskom fakultetu u Nikšiću, na Odsjeku za srpskohrvatski jezik i jugoslovensku književnost. Postdiplomske magistarske studije završila je na Filološkom fakultetu u Beogradu, odbranivši magistarski rad pod nazivom *Odnos privatnog i javnog u Njegoševoj prepisci* (17. januara 2001. godine). Doktorsku disertaciju *Poetika i estetika Njegoševih malih umotvora (prilog genologiji, poetologiji i versologiji)* odbranila je na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu (2005. godine).

Na Filozofskom fakultetu u Nikšiću radi od zimskog semestra studijske 2006/07. godine. U zvanje docenta izabrana je 2009, a u zvanje vanrednog profesora 2015. godine. Predsjednik je Komisije za doktorske studije Filološkog fakulteta od 2015. godine.

U brojnim studijama i ogledima obrađuje teme iz crnogorske i drugih južnoslovenskih književnosti (od renesanse do književnih teorija XX vijeka). Oblast proučavanja joj je u širokom rasponu od književne istorije i poetike do komparativnih i interkulturalnih proučavanja. Autor je tri monografije iz oblasti njegošologije - *Njegoševi pismopisi* (2002), *Njegoševi umotvori* (2006) i *Njegošev poetski univerzum – Mogućnosti tumačenja* (2012), kao i brojnih naučnih i stručnih radova.

Bibliografija

- **Naučni radovi objavljeni u međunarodnim časopisima indeksiranim u bazama A&HCI i Scopus:**
- Vesna Vukićević-Janković, *Mirko Kovač's Narrative Alloy* (Biography of Malvina Trifković), *Primerjalna književnost / Comparative literature*, Slovensko društvo za primerjalno književnost / Slovenian Comparative Literature Association, letnik 40, št 3, Ljubljana, 2017, str. 115-131. ISSN 0351-1189. A&HCI
- Vesna Vukićević-Janković, *Lik Blažene Ozane kotorkinje kao kulturalnomemorijski kod*, *ANNALES · Ser. hist. sociol. (Anali za istrske in mediteranske študije - Annali di Studi istriani e mediterranee - Annals for Istrian and Mediterranean*

Studies), 27 (2), 2017., str. 429-438. ISSN 1408-5348. DOI 10.19233/ASHS.2017.30 A&HCI

- Vesna Vukićević-Janković, *Estetika i poetika u Andrićevim Znakovima pored puta*, Filozofska istraživanja, br. 146, God. 37 (2017), Sv.2, str. 349–364. ISSN 0351-4706. doi: 10.21464/fi37211 A&HCI
- Vesna Vukićević-Janković, *Prostorska semantika Prekletega dvorišča*, Slavistična revija, pp. 311–318, Slavistična revija, letnik 63/2015, št. 3, julij–september. ISSN 0350-6894 (tisk – print), ISSN 1855-7570 (splet – online) Scopus
- Vesna Vukićević-Janković, *Athlantis – Anthropological Epic Poem of Borislav Pekić*, Studi Slavistici [S.l.] – Rivista dell'Associazione Italiana degli Slavisti (A.I.S.), Firenze University Press, X, 2013 pp. 193-203, ISSN 1824-7601. (print); ISSN 1824-7601 (online). Dx.doi.org/10.31.128/Studi Slavis-14141 Scopus
- **Selektivna bibliografija**
- **Monografije**
- *Njegoševi pismopisi (doprinos epistolografiji)*, ITP «Zmaj», Novi Sad, 2002. godine; urednik: akademik Radomir V. Ivanović, 148 str. /ISBN 86-489-0349-1/
- *Njegoševi umotvori (doprinos poetici i esteticici)*, ITP «Zmaj», Novi Sad, 2006. godine; urednik: akademik Radomir V. Ivanović, 289 str. /ISBN 86-489-0519-2
- *Njegošev poetski univerzum – Mogućnosti tumačenja*, Biblioteka Puls, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva - Podgorica, Podgorica, 2012, ISBN 978-86-303-1731-6, 260 strana.
- **Dio naučne monografije izdate kod nas (i u okruženju) čiji su izdavači nacionalne akademije nauka i državni univerziteti i dio knjige studijskog karaktera**
- *Traganje za granicama tumačenja - Risto Ratković, Dušan Kostić i Mihailo Lalić Radomira V. Ivanovića*, u knjizi: *Kritika kritike*, priredio dr Miloš Đorđević, Filozofski fakultet Novi Sad – Zmaj, 2010, str. 77-86, ISBN 978-86-489-0672-4.
- *Njegoševi susreti sa Venecijom*, u knjizi: *Venecija i slovenske književnosti* - priredili Dejan Ajdačić (Kijev) i Persida Lazarević Di Đakomo (Peskara), recenzenti: Jovan Delić (Univerzitet u Beogradu), Maria Rita Leto (Università degli Studi “G. d’Annunzio” Pescara – Chieti, Italia), Alla Tatarenko (Львівський Національний Університет імені Івана Франка, Україна); SlovoSlavia – Beograd (con i contributi del Dipartimento di Studi Comparati e Comunicazione Interculturale dell’Università degli Studi “G. d’Annunzio” di Chieti – Pescara e del Ministero dell’Istruzione, dell’Università e della Ricerca (Fondi FARS), Italia), 2011, str. 295-306, ISBN 978-86 – 87807-03-7.

- *Simbolične emanacije Sunca i Mjeseca u Njegoševoj poeziji*, Il SoleLuna presso gli slavi meridionali. *Slavica* (Collana di studi slavi diretta da Giovanna Brogi Bercoff e Mario Enrietti, a cura di Ljiljana Banjanin, Persida Lazarević Di Giacomo, Sanja Roić, Svetlana Šeatović. Alessandria: Edizioni dell'Orso. 2017, pp. 303-317. ISBN 978-88-6274-767-7.
- **Naučni radovi objavljeni u časopisima sa međunarodnom distribucijom**
- *Mitska estetika Njegoševih umotvora /Mythical aesthetics of Njegoš's brain producers/*, Vesna Vukicevic Jankovic, Montenegro; *Nova Istra* – časopis za književnost, kulturološke i društvene teme, god. XI; sv. XXXIV, jesen – zima 2006, Pula, 2006, str. 189-200. /ISSN 1331 – 0321/
- *Njegoševa mitopoetika – pogled iskosa*, *Stanje stvari* – časopis za različite vidove umetničkog izražavanja, br. 11, Novi Sad, zima 2005, str. 149-156. /ISSN 1450 - 8737
- *Imagološki dodiri Petra II Petrovića i Vasilija Subotića*, *Stanje stvari* – časopis za različite vidove umetničkog izražavanja, br. 11, Novi Sad, 2005, str. 157-162. /ISSN 1450 -8737/
- *Književna kritika u svijetlu savremenih proučavanja*, *Vaspitanje i obrazovanje* - časopis za pedagošku teoriju i praksu, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Podgorica, 4/2006, str. 79-92, /ISSN 0350 -1094/
- *Fantastički kodovi u kotorskom pjesništvu renesanse i baroka*, *Vaspitanje i obrazovanje* - časopis za pedagošku teoriju i praksu, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Podgorica, 4/2008, str.21-30; /ISSN 0350 -1094/
- *Njegoševa diplomatska epistolografija*, *Matica-časopis za društvena pitanja, nauku i kulturu*, broj 36, godina IX,zima 2008, Cetinje – Podgorica, 2008, str. 193-240. /ISSN 1450-9059/
- *Transformacija i transfiguracija globalnih simbola u u Njegoševoj poeziji*, *Riječ*, *Nova serija*, broj 1, Institut za jezik i književnost Filozofskog fakulteta, Nikšić, 2009, str. 109-132, ISSN 0354-6039
- *Njegoševi putevi ka Luči mikrokozma*, u *Njegošev zbornik Matice srpske*, br. 1, Novi Sad, 2010, str.221-245, ISSN 1821-4843, UDC 821.163.41-1.09
- *Narativne sfere Pekićeve 'Atlantide'*, *Riječ*, Časopis za nauku o jeziku i književnosti, Nova serija, br. 6, 2011, Nikšić, 2011, str. 91-104, ISSN 0354-
- *Deconstructive treatment of the Christian religion and Humanist values in Bulatović's novel / Dekonstrukcija religijskih i deformacija humanističkih vrijednosti u naraciji Miodraga Bulatovića*, Serbian Studies Research, NURSS, God. 3 , br. I, Mala knjiga, Novi Sad, 2012, str. 137-149, ISSN 2217-5210

- *De/kon/strukcija individualne i kolektivne memorije u Pekićevom antropološkom eposu, Pismo – časopis za jezik i književnost, X/1, Bosansko filološko društvo, Sarajevo, 2012, str. 174-187, ISSN 1512 -9357*
- *Zogović i Njegoševa eksplicitna poetika, Riječ - časopis za nauku o jeziku i književnosti, Nova serija, br. 10, Nikšić, 2013, 219-231. ISSN 0354-6039*
- **Radovi objavljeni u zbornicima sa konferencija**
- Vesna Vukićević Janković, *Odnos prema drugim kulturama u Njegoševoj putopisnoj prepisci*, referat sa Međunarodnog naučnog skupa „Dinastija Petrović – Njegoš“, održanog u CANU 29. oktobra - 1. novembra 2001. godine, u knjizi: *Dinastija Petrović Njegoš: radovi sa naučnog skupa*, Naučni skupovi CANU, knjiga 60; tom III, Podgorica, 2002; str. 253-266. ISBN 86 – 7215 – 127 – 5.
- Vesna Vukićević Janković, *Njegoševi putevi ka sintezi (od malih pjesama do Luče)* – referat sa Međunarodnog naučnog skupa *Njegoševi dani*, Institut za jezik i književnost Filozofskog fakulteta, Cetinje 25, 26, 27. i 28. jun 2008. godine, zbornik u štampi
- Vesna Vukićević-Janković, *Njegoševa noć skuplja vijeka – mogućnosti tumačenja*, Međunarodni naučni skup *Njegoševi dani*, Cetinje, 27-29. avgust 2009. godine, *Njegoševi dani 2 – zbornik radova*, Institut za jezik i književnost Filozofskog fakulteta, Studijski program za crnogorski jezik i južnoslovenske književnosti, Nikšić, 2010, ISBN 978-86-7798-042-9. str. 43-52 i u knjizi: *Njegošu u čast*, gl. i odgovorni urednik prof. dr Tatjana Bečanović, Filozofski fakultet – Nikšić, Nikšić, 2013. godine. str. 221 – 232, ISBN 978-86-7798-084-9, str.
- Vesna Vukićević-Janković, *Transpozicija i transfiguracija mitotvornih elemenata u Njegoševoj poeziji*, Međunarodni naučni skup *Njegoševi dani 3*, Nikšić 1,2 i 3. septembar 2010. godine, Institut za jezik i književnost Filozofskog fakulteta, Studijski program za crnogorski jezik i južnoslovenske književnosti, Nikšić, 2011, ISBN 978-86-7798-062-7, str. 81-89 i u knjizi: *Njegošu u čast*, gl. i odgovorni urednik prof. dr Tatjana Bečanović, Filozofski fakultet – Nikšić, Nikšić, 2013. godine, str. 183-191, ISBN 978-86-7798-084-9,
- Vesna Vukićević-Janković, *Žensivenost univerzuma u Njegoševoj poeziji, Žene: rod, identitet, književnost - zbornik radova sa V međunarodnog naučnog skupa Srpski jezik, književnost, umetnost*, održanog na Filološko-umetničkom fakultetu u Kragujevcu 29-30.X 2010, Knjiga II, FILUM, Kragujevac, 2011, str.191-199, ISBN 978-86-85991-36-3 (FF;)
- Vesna Vukićević-Janković, *„Tvrđava“ kao semiosfera*, Međunarodna naučna konferencija *Sarajevski filološki susreti*, Sarajevo, 9. i 10. decembar 2010.

Zbornik radova, knjiga II, Bosansko filološko društvo, Sarajevo, 2012, UDK: 821.163.4 (497.6)09, str. 290-301.

- Vesna Vukićević-Janković, *Semantička disperzivnost Bulatovićevog romana 'Gullo Gullo'*, u zborniku radova *Književno stvaralaštvo Miodraga Bulatovića*, sa skupa održanog u CANU 20. oktobra 2011. godine; CANU - Naučni skupovi, knjiga 121; *Odjeljenje umjetnosti, knjiga 39*, Podgorica, 2013, str. 101-114, ISBN 978-86-7215-322-4
- Vesna Vukićević-Janković, *Satirična slika Venecije u pričanju vojvode Draška*, u *zborniku radova Satira u južnoslovenskim književnostima sa međunarodnog naučnog skupa Lalićevi susreti (treći), održanog u CANU 15. juna 2012*, CANU - Naučni skupovi, knjiga 122; *Odjeljenje umjetnosti, knjiga 40*, Podgorica, 2013, str. 43-51, ISBN 978-86-7215-323-1
- Vesna Vukićević-Janković, *Intercultural Dimension of Baroque Heritage of Blessed Ozana*, Transnational training seminar - *Multiculturalism and education of minorities in the Adriatic region/ Education and minorities in Montenegro*, organized within the Project SIMPLE – *Strengthening the Identity of Minority People Leads to Equality*, Podgorica, 8th and 9th V 2013.
- Vesna Vukićević-Janković, *La dispersivité sémantique de la poésie de Njegoš / Semantička disperzivnost Njegoševe poezije*, Colloque international *Njegoš, prince - évêque et poète – de la montagne au cosmos, 14 -15 juin 2013*, Université Paris-Sorbonne, UFR D'ETUDES SLAVES; rad objavljen u zborniku: *Njegoš u ogledalima vjekova*, uredili Sava Anđelković i Paul-Louis Thomas, Fakultet dramskih umjetnosti Cetinje - Université Paris-Sorbonne (CRECOB / CELTA) - GEST - časopis za pozorište, izvedbene umjetnosti i kulturu, Podgorica, 2013, str. 135-152, ISBN 978-86-907247-2-7
- Vesna Vukićević-Janković, *Fantastički kodovi u Njegoševoj poeziji*, Međunarodni naučni skup *Njegoševi dani 5*, Nikšić 4-7. septembar 2013. godine, Studijski program za crnogorski jezik i južnoslovenske književnosti, Filozofski fakultet - Nikšić, u štampi
- Vesna Vukićević-Janković, *Njegoš kao 'žrtva blagorodnog čuvstva'*, rad prezentovan na Međunarodnom naučnom skupu *Petar II Petrović Njegoš – dvjesta godina od rođenja (1813 – 2013)*, održanog u CANU 31. oktobra – 1. novembra 2013. godine, CANU - Naučni skupovi, knjiga 122; *Odjeljenje umjetnosti, knjiga 125*, Podgorica, 2014, str. 435-451, ISBN 978-86-7215-345-3
- Vesna Vukićević-Janković, *Das Motiv des Hofes: der Hof als Ort, der Hof als Zeit, der Hof als Romanheld*, **Andrićs Hof 8/2015: Andrićeva Avlija** Tošović, Branko (Hg./ur). *Andrićeva Avlija*. Andrićs Hof.

Grac – Beograd – Banjaluka: Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz – Narodna i univerzitetska biblioteka Republike Srpske – Svet knjige – nmlibris, 2015. – 1014 s./S. [Andrić-Initiative: Ivo Andrić im europäischen Kontext – Ivo Andrić u evropskom kontekstu, knj. 8] . ISBN 978-3-9504084-1-6 (Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz); ISBN 978-99938-30-93-1 (Narodna i univerzitetska biblioteka Republike Srpske); ISBN 978-86-7396-531-4 (Svet knjige), pp.575-586.

- Vesna Vukićević-Janković, *Andrić kao estetičar: Estetski način osmišljavanja i slikanja svijeta [Andrić als Ästhet: Die ästhetische Art der Sinngebung und des Abbildens der Welt]*, **Andrićs Zeichen, 9/2016: Andrićevi Znakovi**, Tošović, Branko (Hg./ur). Andrićevi Znakovi. Andrićs Zeichens.; Grac – Beograd – Banjaluka: Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz – Narodna i univerzitetska biblioteka Republike Srpske – Svet knjige – nmlibris, 2016. – 812 ISBN 978-3-9504299-1-6 (Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz); ISBN 978-99976-27-04-09 (Narodna i univerzitetska biblioteka Republike Srpske); ISBN 978-86-7396-589-5 (Svet knjige), pp. 515-528.

Univerzitet Crne Gore
ulaza / address_Cetinjska br. 2
81000 Podgorica, Crna Gora
telefon / phone_00382 20 414 255
fax_00382 20 414 230
mail_rektorata.ucg.ac.me
web_www.ucg.ac.me
University of Montenegro

Broj / Ref 03-1446
Datum / Date 21.07.2020

Na osnovu člana 72 stav 2 Zakona o visokom obrazovanju („Službeni list Crne Gore“ br 44/14, 47/15, 40/16, 42/17, 71/17, 55/18, 3/19, 17/19, 47/19 i 72/19) i člana 32 stav 1 tačka 9 Statuta Univerziteta Crne Gore, Senat Univerziteta Crne Gore na sjednici održanoj 21.07.2020. godine, donio je

ODLUKU O IZBORU U ZVANJE

Dr Vesna Vukićević Janković bira se u akademsko zvanje redovni profesor Univerziteta Crne Gore za oblast **Montenegrizika/Srbistika – Južnoslovenska književnost**, na Filološkom fakultetu Univerziteta Crne Gore, na neodređeno vrijeme.

**SENAT UNIVERZITETA CRNE GORE
PREDSJEDNIK**

Prof. dr Danilo Nikolić, rektor

PROF. DR LJILJANA PAJOVIĆ DUJOVIĆ

Biografija

Ljiljana Pajović Dujović je rođena u Podgorici, gdje je završila osnovnu školu i gimnaziju kao nosilac diplome „Luča“. Na Filološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu, na Odsjeku za jugoslovenske književnosti i srpskohrvatski jezik diplomirala je 1993. godine sa prosječnom ocjenom 9,61. Za vrijeme studija je bila korisnik stipendije za talentovane studente koju dodjeljuje Ministarstvo prosvjete i nauke Crne Gore.

Na filološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu odbranila je magistarski rad 1997. godine, kao i doktorsku disertaciju 2005. čime je stekla zvanje doktora književnih nauka. Dosadašnji njeni naučni, nastavni i stručni rad je vezan za Univerzitet Crne Gore – Filozofski i Filološki fakultet. Neposredno po diplomiranju angažovana je u svojstvu asistenta pripravnika i asistenta. U akademsko zvanje docenta odlukom Senata Univerziteta Crne Gore izabrana je 2006. godine, a u zvanje vanrednog 2012.

Predaje Narodnu književnost, Prosvjetiteljstvo i romantizam, Realizam i Specijalni kurs iz književnosti (Ljubiša, Matavulj) na Filološkom fakultetu Univerziteta Crne Gore – na Studijskom programu za srpski jezik i južnoslovenske književnosti i na Studijskom programu za crnogorski jezik i južnoslovenske književnosti, na kojem uz ove nastavne predmete, predaje i Srednjovjekovnu književnost.

Objavljuje naučne radove iz oblasti književne komparatistike, najviše se baveći odnosom između folklorne tradicije i pripovjedne proze.

Bibliografija

- Pajović Dujović, Lj. and D. Vučković. “Reincarnation of the vampire character in literature for children and youth in the *Twiligh* series by Stephenie Meyer”. *HECL: History of Education & Children's Literature*. University press EUM – Italy Vol. XII/n.2, December 2017 A&HCI ISSN 1971-1093 (print) 1971-1131 (online)
- Vučković, D. i Lj. Pajović Dujović. „Vampirski ples sa smrću i njegove literarne metamorfoze“. *Književna smotra: Časopis za svjetsku književnost*. 182/4 (2016): 3-15. ISSN L 0455-0463 ISSN 2459-6329 (Online)
- Vučković, D. and Lj. Pajović Dujović. “The Evolution of the Vampire from Stoker's *Dracula* to Meyer's *Twilight Saga*.” *CLCWeb: Comparative Literature*

and Culture. Purdue University Press. Volume 18 Issue 3 (September 2016) Article X, Purdue University Press. ISSN 1481-4374

[http://docs.lib.purdue.edu/clcweb/vol18/iss3/\(A&HCI\)](http://docs.lib.purdue.edu/clcweb/vol18/iss3/(A&HCI))

- Pajović Dujović, Lj. „*Bilješke jednog pisca Sima Matavulja – putopisni, memoarski i autopoetički tekst*“. *Folia Linguistica et Litteraria: časopis za nauku o jeziku i književnosti*, br. 15 (2016), str. 183-195. [ISSN 2337-0955 Online]
- Pajović Dujović, Lj. i D. Vučković. „Vampir kao kulturološki konstrukt – od čudovišta gotske književnosti do romantičnog vampira novomilenijskog doba“. *Folia Linguistica et Litteraria: časopis za nauku o jeziku i književnosti*, Nikšić: Filološki fakultet. br.16 (2016), str.45–57. ISSN 2337-0955 Online
- Pajović Dujović, Lj. „O folklornoj mitologiji i književnosti (na primjeru pripovijedaka Sima Matavulja)“. *Sociološka luča*, Nikšić: Filozofski fakultet. Godina X- broj 2 - 2016 ISSN 1800-8232
- Pajović Dujović, Lj. „Narodna pripovijetka *Međedović* ili *čudesna što (ne) može biti*“. ARS: časopis za književnost, kulturu i društvena pitanja. OKF: Cetinje. (U štampi)
- Pajović Dujović, Lj. „Šaljiva priča i pjesma podrugčica kao folklorni predložak umjetničkog teksta“. *Glasnik*. Crnogorska akademija nauka i umjetnosti. Odjeljenje umjetnosti, knjiga 30. Podgorica, 2012. str. 119-131. ISSN 03050-5480
- Pajović Dujović, Lj. „Intertekstualne veze književnosti i etnografije“. *Rusko-crnogorske naučne veze u minulom i sadašnjem vremenu*. Zbornik radova, knjiga 115. Crnogorska akademija nauka i umjetnosti: Podgorica, 2012.
- Pajović Dujović, Lj. „Usmenost kao maska autorskog statusa“. *Folia Linguistica et Litteraria*. br. 3/4, Institut za jezik i književnost: Nikšić, 2011. str. 131-139. ISSN 1800-8542 Print
- Pajović Dujović, Lj. „O modelovanju Smail-aginog lika u Mažuranićevom spjevu“. Zbornik radova sa međunarodnog naučnog skupa *Ivan Mažuranić (1814–1890) i Crna Gora*. Biblioteka: Istraživanje – knjiga 19, Cetinje-Osijek,

2011. str. 619-627. ISBN 978-953-7589-07-3; UDK 821.163.42.09 Izvorni naučni rad

- Pajović-Dujović, Lj. „Književne slike Marka Cara o Simu Matavulju“. *Riječ*, časopis za nauku o jeziku i književnosti. Nova serija, br. 4. Nikšić, 2010, str. 201-208. ISSN 0354-6039 UDK80 82(05)
- Pajović Dujović, Lj. „Polisemija motiva prodaje duše đavolu u usmenom i pisanom tekstu“. Međunarodni naučni skup *Njegoševi dani 2*, Zbornik radova *Njegoševi dani 2*, Nikšić, 2010. str. 187-197. ISBN 978-86-7798-042-9; COBBIS.CG-ID 16238608
- Пайович Дуйович, Л. „Текстовая конвенция и ее пародийные перспективы в романе Симо Матавуля *Баконя фра Брне*“. Ф. Я. Прийма и вопросы филологии 20 века. Научноеиздание, Пушкинскийдом – Персоналии, Институт русской литературы Российской Академии наук: Санкт-Петербург, (Россия) 2009. стр. 204-214. ББК 833(2) 43 УДК 821.0 (082) ISBN 978-5-91491-072-9
- Pajović Dujović, Lj. „Crnogorsko dramsko nasljedje: književno-teorijsko promišljanje“. *Pozorište u Crnoj Gori u drugoj polovini XX vijeka*. Naučni skupovi, knjiga 81, urednik Olga Perović. Crnogorska akademija nauka i umjetnosti: Podgorica, 2007. Odjeljenje umjetnosti, knjiga 26. str. 317- 325. ISBN 978-86-7215-191-6 COBISS.CG-ID 11340816
- Pajović Dujović, Lj. „Poetički principi modelovanja usmenog teksta u bošnjačkoj epici“. *Almanah*. br. 31-32. Podgorica, 2005. str. 109-115, ISSN 0354-5342
- Pajović Dujović, Lj. „Poetika smijeha Sime Matavulja“. *Riječ*. XI/1-2, Nikšić, 2005. str. 86-97.
- Pajović Dujović, Lj. „Funkcija narodnog vjerovanja u natprirodna bića u pripovjednoj prozi Sime Matavulja“. *Riječ*, časopis za slavensku filologiju, god. 11, sv. 2. Rijeka, 2005. str. 151-157. ISSN 1330-917X UDK 80(05) Kategorizacija: izvorni znanstveni rad UDC: 821.163.41.09

- Pajović Dujović, Lj. „Poetički principi modelovanja usmenog teksta u bošnjačkoj epici“. *Almanah*, br. 31-32. Podgorica, 2005. str. 109-115. ISSN 0354-5342
- Pajović Dujović, Lj. „Folklorna fantastika u pripovijetkama Sime Matavulja“. Međunarodni slavistički simpozijum. Zbornik rezimea, 1- 4. 11. 2003, Plovdiv, Bugarska, 2003. str. 37-38. (ISBN 954-8833-48-4)
- Pajović Dujović, Lj. „Proza Vuka Vrčevića između etnografskog i umjetničkog“. *Glasnik*, knjiga 21. Crnogorska akademija nauka i umjetnosti: Podgorica, 2003. str. 131-139. (YU ISSN 0350-5480)
- Pajović Dujović, Lj. „Dinamičnost pripovjednih perspektiva u Matavuljevom romanu *Bakonja fra-Brne*“. *Riječ*, IX/ 1-2 (2003), Nikšić, str. 83-88. (YU ISSN 0354 - 6039)
- Pajović Dujović, Lj. „Romani Vukašina Perovića“. *Glasnik*, knjiga 20. Crnogorska akademija nauka i umjetnosti: Podgorica, 2002. str. 111-129. (YU ISSN 0350-5480)
- Pajović Dujović, Lj. „Defabulirana proza Jovana Grčića Milenka“. Međunarodna naučna konferencija *III Slavistička čitanja posvećena uspomeni na profesora P. A. Dmitrijeva i profesora G. I. Safronova*. Sankt Peterburg, 12-14. 09. 2001. (Knjiga rezimea na ruskom jeziku), str. 146-148. (ISBN 5- 8465-0064-1)
- Pajović Dujović, Lj. „Problemsko u pripovijeci *Ždrijelo* Dušana Đurovića“. *Književno djelo Dušana Đurovića*. Urednik Novo Vuković. Naučni skupovi, knjiga 57. Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, Odjeljenje umjetnosti, knjiga 20, Podgorica, 2001, str. 173-183. (ISBN 86 - 7215 -120 -8)
- Pajović Dujović, Lj. „Jednostavni književni oblici Njegoševog *Žitija Mrđena Nesretnikovića*“. *Književnost i jezik*, godina XLV, broj 2-4, Beograd, 1998, str. 33-43. (YU ISSN 0456-0689)
- Pajović Dujović, Lj. „Pripovijetke Stefana Mitrova Ljubiše – preobražaj jednostavnih oblika narodne književnosti u složene umjetničke strukture“. *Riječ*. Nikšić, V/1-2 (1999), str. 121-132.

Univerzitet Crne Gore
adresa / address_ Cetinjska br. 2
81000 Podgorica, Crna Gora
telefon / phone_ 00382 20 414 255
fax_ 00382 20 414 230
mail_rektorat@ac.me
web_www.ucg.ac.me
University of Montenegro

Broj / Ref 03-2277

Datum / Date 03.07.2018

Na osnovu člana 72 stav 2 Zakona o visokom obrazovanju („Službeni list Crne Gore“ br. 44/14, 47/15, 40/16, 42/17, 71/17) i člana 32 stav 1 tačka 9 Statuta Univerziteta Crne Gore, Senat Univerziteta Crne Gore na sjednici održanoj 03.07. 2018.godine, donio je

ODLUKU O IZBORU U ZVANJE

Dr LJILJANA PAJOVIĆ-DUJOVIĆ bira se u akademsko zvanje redovni profesor Univerziteta Crne Gore za oblast **Južnoslovenska književnost** na **Filološkom fakultetu**, na neodređeno vrijeme.

**SENAT UNIVERZITETA CRNE GORE
PREDSJEDNIK**

Prof.dr Danilo Nikolić, rektor

**UNIVERZITET CRNE GORE
FILOLOŠKI FAKULTET
NIKŠIĆ**

PRIMLJENO:	9.07.2018.		
ORG. JED.	BROJ	PRILOG	VRIJEDNOST

ОСНОВНИ ПОДАЦИ

Име и презиме	Сава Дамјанов
Година и место рођења	1956. Нови Сад
Звање	Редовни професор
e-mail/web site	koderdam@nscable.net; http://www.ff.uns.ac.rs/fakultet/ljudi/fakultet_odseci_srpska_knjizevnost_sava_damjanov.html
Телефон	
Универзитет, факултет, организациона јединица	Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, Одсек за српску књижевност
Област и ужа специјалност	Филологија, наука о књижевности-историја српске књижевности

СТРУЧНА БИОГРАФИЈА – ДИПЛОМЕ

ОСНОВНЕ СТУДИЈЕ	
Година	1975-1980.
Место	Нови Сад
Институција	Филозофски факултет
Наслов дипломског рада	дипломски испит се полагао усмено
Област	Српска књижевност и језик
МАГИСТАРСКЕ СТУДИЈЕ	
Година	1980-1982.
Место	Нови Сад
Институција	Филозофски факултет
Наслов тезе	Фантастика у књижевности српског предромантизма
Област	Филолошке науке
ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА	
Година	1996.
Место	Нови Сад
Институција	Филозофски факултет
Наслов дисертације	Рецепција дела Ђорђа Марковића Кодера у српској књижевности
Област	Филолошке науке

СТРУЧНА БИОГРАФИЈА – ЗВАЊА

Година избора (реизбора)	Наставно-научна звање
1983.	асистент-приправник
1986.	асистент
1996.	доцент
2001.	ванредни професор
2006.	редовни професор

СТРУЧНА БИОГРАФИЈА – УСАВРШАВАЊЕ

(стручно усавршавање у земљи и иностранству, студијски боравци, гостујући професор)

Година и трајање	Институција и област
1990. три месеца	Гете Институт у Фрајбургу, филологија
2001/2002. зимски семестар	Филолошки факултет у Тибингену, наука о књижевности
2014. месец дана	Филозофски факултет у Љубљани, компаративистика

НАГРАДЕ И ПРИЗНАЊА

Година	Назив награде/признања
--------	------------------------

2003.
2011.
2013.

Лаза Костић
Госпођин вир
Сретен Марић

КРАТКА СТРУЧНА БИОГРАФИЈА

Ради на Филозофском факултету у Новом Саду као редовни професор на Одсеку за српску књижевност: предаје Српску књижевност 19. века и Креативно писање, а на докторским студијама Културу постмодернизма. Од школске 2003/4. до школске 2006/7. био је руководилац је магистарских студија на Одсеку за српску књижевност. У оквиру докторских студија ангажован је као предавач или ментор на домаћим и страним универзитетима (Београд, Ниш, Никшић, Љубљана, Загреб, Лисабон, Бордо, Венеција, Краков, Сегедин, Мелбурн).

Пише прозу, књижевнокритичке и књижевноисторијске радове. Његова научна истраживања усмерена су пре свега ка фантастичкој књижевности, еротским и језичко- експерименталним слојевима у српској традицији, теорији рецепције, постмодернизму, као и ка компаративистици. Приређивао је за штампу текстове српских писаца 18, 19. и 20. века. Током деведесетих година уређивао је часопис за светску књижевност «Писмо» и «Свети Дунав» - магазин посвећен средњоевропској култури. Уредник је «Библиотеке српске фантастике», едиције «Новосадски манускрипт» (издавач Градска библиотека Новог Сада), као и антологијске библиотеке „Десет векова српске књижевности“ код Издавачког центра Матице српске (од 2009). Био је члан жирија Бранкове награде Матице српске од 1987. до 2004 (и његов председник од 1992. године). Оснивач међународног књижевног фестивала „Прозефест“ (у Новом Саду, 2007.године) и награде „Милован Видаковић“ (од 2008) која се на њему додељује за животно дело. Био је председник Управног одбора Градске библиотеке у Новом Саду (2005-2008) и члан Управног одбора Српског књижевног друштва (2010-2012). Члан је Управног одбора Матице српске (од 2008) и председник Управног одбора Стеријиног позорја (од 2012).

Говори, немачки, енглески и руски језик.

Поред бројних текстова у домаћој и страниј периодици, објавио је следеће књиге:

Истраживање Савршенства (роман), Београд 1983; *Граждански еротикон* (антологија), Ниш 1987; *Корени модерне српске фантастике* (студија), Нови Сад 1988; *Колачи, Обмане, Нонсенси* (приче), Београд 1989; *Шта то беше млада српска проза?* (есеји и критике), Београд 1990; *Причке* (проза), Београд 1994; *Нова (постмодерна) српска фантастика* (антологија), Београд 1994; *Кодер: историја једне рецепције* (студија), Београд 1997; *Повести различне: лирске, епске, но највише неизрециве* (приче), Нови Сад 1997; *Глосолалија* (изабране и нове приче), Нови Сад 2001; *Ново читање традиције* (књижевноисторијски огледи), Нови Сад 2002.; *Нови Сад-земљи рај* (хрестоматија, у коауторству са Л. Мустеданагић), Панчево 2003; *Нови Сад-земљи рај I-II* (хрестоматија, у коауторству са Л. Мустеданагић), Панчево 2004; *Антологија сербској постмодерној фантастики* (на украјинском), Лавов, 2004, *Постмодерна српска фантастика* (антологија), Нови Сад 2004; *Граждански еротикон* (антологија-друго, допуњено и илустровано издање), Нови Сад 2005; *Ремек-делца* (приче), Београд 2005, *Ерос и По(р)нос* (есеји, прикази, мистификације), Београд 2006, *Историја као Апокриф* (роман), Нови Сад 2008, *Апокрифна историја српске (пост)модерне* (есеји), Београд 2008, *Порно-литургија Архиепископа Саве* (приче), Нови Сад-Зрењанин 2010, *Итика Јерополитика@VUK*, Нови Сад 2014.

ДАМЈАНОВ: СРПСКА КЊИЖЕВНОСТ ИСКОСА (изабрани књижевноисторијски и

Књига 2: **ВЕЛИКИ КОД: ЂОРЂЕ МАРКОВИЋ КОДЕР** (студија и есеји)

Књига 3: **СРПСКИ ЕРОТИКОН** (еротографија у српској књижевности)

Књига 4: **НОВА ЧИТАЊА ТРАДИЦИЈЕ 1-3** (књижевноисторијски огледи)

Књига 5: **ШТА ТО БЕШЕ СРПСКА ПОСТМОДЕРНА?** (есеји и критике)

Његови текстови превођени су на енглески, француски, немачки, руски, пољски, чешки, мађарски, словачки, русински, украјински, бугарски, словеначки и македонски језик. Заступљен је у антологијама савремене српске прозе. У зимском семестру 2001/2002. предавао је на катедри за славистику Универзитета у Тибингену (Немачка); држао је предавања и на Универзитетима у Регенсбургу, Фрајбургу, Берлину, Халеу, Триру, Гетингену, Бону, Торину, Венецији, Кракову, Вроцлаву, Варшави, Гдањску, Лођу, Ополу, Сосновјецу, Великом Трнову, Љубљани, Скопју, Будимпешти, Кијеву и Лавову. Учесник је многих међународних књижевних и научних симпозијума у земљи и иностранству.

Његова *Антологија српске постмодерне фантастике* проглашена је 2004. године за најбољу страну књигу у Украјини. Библиографија приказа или есеја о његовим књигама, као и интервјуа у домаћим и страним часописима броји више од две стотине јединица.

ИНДЕКС НАУЧНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

A1

ИНДЕКС ЦИТИРАНОСТ НАУЧНИХ РАДОВА (без аутоцитата)

Dokument izdala Biblioteka Matice srpske, Referalni centar, 16. septembar 2014. , ime fajla 0026DS-I. Citiranost poslatih radova za period od 1979. do septembra 2014. godine u Indeksima naučnih citata (Printeditions, CDitions, WoS: SCI-expanded 1996-Sep2014, Social Sciences Citation Index (SSCI)--1996-Sep2014, Arts & Humanities Citation Index (A&HCI)--1996-Sep2014, Conference Proceedings Citation Index- Science (CPCI-S)--2001-Sep2014, Conference Proceedings Citation Index- Social Science & Humanities (CPCI-SSH)--2001-Sep2014).

U periodu od 1979. do septembra 2014. godine ukupan broj citata je 5.

Arts & Humanities Citation Index

1979-1995 (4 = 4C + 0S)

BEKIC T	SRPSKO GRADJANSKO PESN 1988	1C	
VASILEV C	JAHRB VOLKS	35	208
90			

BEKIC-T-SRPSKO-GRADJANSKO-PE-1988	1C
Authors: Jason-H	
Title: Literature, Letters, Verbal Texts - What Is It We Are Dealing with	
Full source: FABULA 1992, Vol 33, Iss 3-4, pp 207-244	
Language: English	
Document type: Article	

DAMJANOV-S-Z-SLAVISTIK-1993-V38-P475	1C
Authors: Burghart-D	
Title: Ars-Memoriae and Ars-Combinatoria in Postmodernism - On the Example of Pavic,M. (Serbian Postmodern Literature)	
Full source: WELT DER SLAVEN-HALBJAHRESSCHRIFT FUR SLAVISTIK 1995, Vol 40, Iss 2, pp 341-351	
Language: German	

Full source: ZEITSCHRIFT FUR SLAWISTIK 1995, Vol 40, Iss 2, pp 157-167
 Language: German
 Document type: Article

WoS (1 = 1C + 0S)

Science Citation Index Expanded (SCI-EXPANDED) --1996-Sep2014
 Social Sciences Citation Index (SSCI) --1996-Sep2014
 Arts & Humanities Citation Index (A&HCI) --1996-Sep2014
 Conference Proceedings Citation Index- Science (CPCI-S) --2001-Sep2014
 Conference Proceedings Citation Index- Social Science & Humanities (CPCI-SSH) --2001-Sep2014

DAMJANOV S

KORENI MODERNE SRPSK 1988 1C

1. Apocryphal History of Serbian Pre-Romantic Religious Epics

By: Erakovic, Radoslav

SLAVISTICNA REVIJA Volume: 58 Issue: 2 Pages: 233-240 Published: APR-JUN 2010

View AbstractView Abstract

(from Web of Science Core Collection)

Srpski citatni indeks:

1. Zbornik Matice srpske za književnost i jezik, 2013, vol. 61, br. 1, str. 149-174

Burleska gospodina Peruna boga groma Rastka Petrovića - miturgija i fantastična imaginacija Šarović Marija (Damjanov, S. (1988) Koreni moderne srpske fantastike. Novi Sad: Matica srpska)

2. Teatron, br. 164-165, str. 113-124, 2013

Folklori motiv vampira u savremenoj srpskoj drami

Bjelić Aleksandra

(Damjanov, S. (1988) Koreni moderne srpske fantastike. Novi Sad: Matica srpska)

3. Zbornik Matice srpske za književnost i jezik, 2013, vol. 61, br. 1, str. 55-73,

Klasicistički elementi u poeziji Jovana Hristića

Avramović Marko (Damjanov, S. (2008) Apokrifna istorija srpske (post)moderne - novo čitanje tradicije 2. Beograd: Službeni glasnik)

Списак резултата M41 и M42 Научна књига и монографија националног значаја – научна дела која су јавно позитивно оцењена од стране признатих научних радника једне земље.	Број (укупно: 11)	Укупан М (број бодова: 69)
<p>M41</p> <ol style="list-style-type: none"> Корени модерне српске фантастике, Матица српска, Нови Сад, 1988. M41 (7) Кодер: историја једне рецепције, Просвета, Београд, 1997. M41 (7) Вртови нестварног: огледи о српској фантастици, Службени гласник, Београд, 2011. M41 (7) Велики код: Ђорђе Марковић Кодер, Службени гласник, Београд, 2011. M41 (7) Српски еротикон, Службени гласник, Београд, 2011. M41 (7) Нова читања традиције I-III, Службени гласник, Београд, 2012. M41 (7) Шта то беше српска постмодерна? Службени гласник, Београд, 2012. M41 (7) <p>M42</p> <ol style="list-style-type: none"> Šta to beše "mlada srpska proza", Književna zajednica Novog Sada, 1990. M42 (5) Ново читање традиције, Дневник, Нови Сад, 2002. M42 (5) Eros i po(r)nos, Narodna knjiga, Београд 2006. (299 стр.) M42 (5) Апокрифна историја српске (пост)модерне, Службени гласник, Београд 2008. (221 стр.) M42 (5) 		
<p>Списак резултата M21 и M22- Рад у водећем часопису међународног значаја. Водећи међународни часопис је онај који се налази у првих 50% часописа са Листе СЦИ по категоријама наука/области. Преосталих 50% часописа са Листе СЦИ, као и нови часописи (основани пре 3-5 година), односно часопис који се издаје у земљи и који има међународну редакцију састављену од научника из најмање пет земаља и има међународну рецензију, а издаје га међународна научна институција или водећа национална институција и припада категорији M21 и M22.</p> <ol style="list-style-type: none"> Die zeitg Össische (postmoderne) serbische Prosa und Phantastik. – Zeitschrift fur Slawistik, Akademie Verlag GMBH, 38/93, 3, 475-492. Zeitschrift fur Slawistik is indexed/abstracted in: AHCI and SSCI M 22 (5) Srbska postmoderna proza na koncu 20. stoletja. – Slavistična revija, letnik 50, številka 4, 2002, str. 475-479. Slavistična revija is indexed/abstracted in: AHCI and SSCI M 22 (5) 	Број (укупно: 2)	Укупан М (број бодова: 10)

Списак резултата М24 - Рад у часопису међународног значаја. Међународне часописе и друге наводе рангирати (коэффициент Р) (према ScienceCitation *Index-у (JournalCitation Report) односно према категоризацији радова, верификованих од стране одбора Министарства.	Број (укупно: 3)	Укупан М (број бодова: 12)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Стеријин приказ прве песничке збирке Бранка Радичевића. – Зборник Матице српске за књижевност и језик. – 44, 1-3/96, 81-84. М 24 (4) 2. Arspoetica српског класицизма у европском контексту. - Зборник Матице српске за књижевност и језик. - 51, 3/ 2002 (2003!), 595-601. М 24 (4) 3. Милорад Павић. – Зборник Матице српске за књижевност и језик, 58, 2/2010, 447-451. М24 (4) 		

	(укупно: 3)	(број бодова: 27)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Die Ars poetica des serbischen Klassizismus im europäischen Kontext (18. und 19. Jahrhundert).- Deutschland – Italien und die slavische Kultur der Jahrhundertwende: Phänomene europäischer Identität und Alterität, Universität Trier, 2005. М 31(3) 2. Да ли постоји кратка прича? XXXII научна конференција на XXXVIII међународен семинар за македонски јазик, литература и култура, Универзитет "Св. Кирил и Методиј", Међународен семинар за македонски јазик, литература и култура, Скопје, 2006, [279]-282. М 31(3) 3. Лаза Костић - модерна – постмодерна, ЛАЗА Костић : 1841-1910-2010 / уредник Љубомир Симовић. - Београд : САНУ, 2011, 373-380.М 31 (3) 4. Čitanje kao egzil. – U čast Pera Jakobsena : zbornik radova / priredili Dejan Ajdačić, Persida Lazarević Di Đakomo. – Beograd, 2010, 555-560. М 31 (3) 5. Fantastika u delu Stefana Mitrova Ljubiše, Међународни научни skup (istorija-kultura-priroda), Zbornik radova, Petrovac na moru / Sveti Stefan, 2001, str. 78-81. М 31 (3) 6. Читалац Милован Глишић. – Глишић и Домановић : 1908-2008 / уредник Светлана Велмар-Јанковић. - Београд : САНУ, 2009, 499-503. М 31 (3) 7. Антиутопијски почеци модерне српске фантастике (Зборник радова са међународног научног скупа „Словјанска фантастика“). – Кијвски национални универзитет имени Тараса Шевченка, Киев, 2012, [II-XIV] М 31(3) 8. Како би Доситеј читао Вука? - Зборник радова. Међународни научни скуп „Доситеј Обрадовић у српској историји и култури“ [Београд, манастир Крушедол, Нови Сад], 13-15. октобар 2011; [организатори] Задужбина "Доситеј Обрадовић" [и] Матица српска [и] САНУ ; уредник Душан Иванић. - Београд : Задужбина "Доситеј Обрадовић", 2013, 213-220. М 31(3) 9. Јаков Игњатовић, тумач српске књижевности (Зборник радова са међународног научног скупа „Сто педесет година од доласка Јакова Игњатовића у Даљ [1863-2013]“). – Културни и научни центар „Милутин Миланковић“ - Министарство културе Републике Хрватске, Даљ, 2014, стр. 63-69. М31 (3) 		

НАПОМЕНА: Међународни научни скуп је онај који организује регистровано научно удружење или регистрована научна институција, има међународну селекцију и рецензију одабраних радова и један од светских језика за саопштавање и публикавање радова. Ово важи како за скупове у земљи, тако и за скупове ван земље.

Уџбеници	Број: 4
<ol style="list-style-type: none"> 1. Вртови нестварног: огледи о српској фантастици, Службени гласник, Београд, 2011. (уџбеник/помоћно наставно средство за обавезни предмет <i>Српски класицизам и предромантизам</i> на акредитованом програму основних студија Одсека за српску књижевност Филозофског факултета у Новом Саду) 2. Велики код: Ђорђе Марковић Кодер, Службени гласник, Београд, 2011.(уџбеник/помоћно наставно средство за обавезне предмете <i>Српски романтизам и Српски симболизам и рана модерна</i>, на акредитованом програму основних студија Одсека за српску књижевност Филозофског факултета у Новом Саду) 3. Нова читања традиције I-III, Службени гласник, Београд, 2012. (уџбеник/помоћно наставно средство за обавезне предмете <i>Српски класицизам и предромантизам, Српски романтизам, Српски реализам и Српски симболизам и рана модерна</i>, на акредитованом програму основних студија Одсека за српску књижевност Филозофског факултета у Новом Саду) 4. Шта то беше српска постмодерна? Службени гласник, Београд, 2012.(уџбеник/помоћно наставно средство за изборни предмет <i>Павићна</i> акредитованом програму докторских 	

<p>Списак резултата М51 - Рад у водећем часопису националног значаја, који издаје национално научно удружење или институција. Редакција је састављена од познатих научних радника, редовно излази, има размену са 10 земаља у свету, има рецензију од 2 (два) еминентна рецензента и испуњава стандарде прописане условима Народне библиотеке Србије (извод и кључне речи на једном од светских језика, резиме на једном од светских језика ISBN и UDC број, категорију рада). Свака област науке дефинише 1 (један), евентуално 2 (два) часописа категорије »водећи национални часопис«</p>	<p>Број (укупно: 5)</p>	<p>Укупан М (број бодова: 15)</p>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Еладије као Фауст. – Зборник Матице српске за славистику, 35 /88, 61-67. М 51 (3) 2. Dositejevi snovi, Dositej Obradović - čovek i delo među narodima, Naučni sastanak slavista u Vukove dane, 19/2, Beograd 1990, 193-199.М 51 (3) 3. Sveto pismo kao predložak religioznog epa srpskih predromantičara, Naučni sastanak slavista u Vukove dane, 26/2, Beograd 1996, 193-198.М 51 (3) 4. Зашто српска књижевност нема Раблеа? - Међународни састанак слависта у Вукове дане, књ.35/2, Београд 2006, стр. 343-347. М 51 (3) 5. Док ја пишем, постмодерна се дешава. – Наслеђе, вол. 7, бр. 16, 2010, стр. 75-81 М51 (3) 		

УЧЕШЋЕ НА ПРОЈЕКТИМА МЕЂУНАРОДНОГ ЗНАЧАЈА И НА ВИШЕГОДИШЊИМ ПРОЈЕКТИМА

Списак пројеката	Број <u>5</u> (пет)
<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Жанрови у српској књижевности-порекао и поетика облика</i>,Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду - Министарство за науку, технологију и развој (Република Србија); врста пројекта: ОИ (1867), период: 2001-2005. 2. <i>Религиозни епови српских предромантичара</i>,Носилац пројекта: Матица српска (Нови Сад), врста пројекта: ОИ,период: од 2002. године. 3. <i>Синхрониско и дијахрониско изучавање врста у српској књижевности</i>,Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду - Министарство за науку, технологију и развој (Република Србија); врста пројекта: ОИ (148009); период: 2006-2010. 4. <i>Аспекти идентитета и њихово обликовање у српској књижевности</i>,Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду - Министарство просвете и науке (Република Србија); врста пројекта: ОИ (178005); период: од 2011. 5. <i>Фрушка гора у књижевности</i>,Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду - Покрајински секретаријат за науку и технолошки развој; врста пројекта: ОИ (114-451-1863/2011); период: од 2011. 	

ВОЂЕЊЕ ДОКТОРСКИХ ДИСЕРТАЦИЈА

Списак докторских дисертација	Број <u>6</u> (шест)
<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Поетика и естетика Његошевих малих умотвора</i> (кандидат: мр Весна Вукићевић Јанковић); дисертација одбрањена: 2005. (Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду). 2. <i>Религиозни еп српског предромантизма</i>(кандидат: мр Радослав Ераковић) дисертација одбрањена:2007.(Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду). 3. <i>Живот и књижевно дело Милице Стојадиновић Српкиње</i> (кандидат: мр Радмила Гикић Петровић), дисертација одбрањена:2010.(Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду). 4. <i>Комедија у Срба пре Јована Стерије Поповића</i> (кандидат: мр Исидора Поповић) дисертација одбрањена:2013.(Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду). 5. <i>Прозно дело Владана Ђорђевића</i>(кандидат: мр Љиљана Костић), дисертација одбрањена: 2013. (Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду). 6. <i>Еротографија у српској књижевности 18. и 19. века</i> (кандидат: ма Весна Малбашки), дисертација одбрањена:2014.(Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду). 	

УРЕЂИВАЊЕ ЧАСОПИСА

Списак уређивања часописа	Број 3 (три)
1. „Писмо“-часопис за светску књижевност 2. „Свети Дунав“-часопис за средњоевропску културу 3. „Свеске“ Матице српске	

НАПОМЕНА: Назив часописа, Улога (уредник, коуредник, члан уређивачког одбора, рецензент), Године од-до, Класа часописа (међународни или домаћи)

РЕЗУЛТАТИ УМЕТНИЧКОГ СТВАРАЛАШТВА

Најзначајнији уметнички пројекти/радови	Година
1. Оснивач „Прозефеста“ – међународни фестивал прозе у Новом Саду	2006.
2. „Играјмо Раблеа“: сценски пројекат	1996.

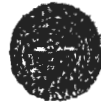
РЕЗУЛТАТИ ПЕДАГОШКОГ РАДА

Предавања	Наставни предмети - курсеви	Година
На матичном факултету (Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду)	Студијски програм: Српска књижевност и језик 1. Назив предмета: Српски барок, класицизам и предромантизам (5. семестар основних академских студија). Статус предмета: обавезни. 2. Назив предмета: Српски романтизам (6. семестар основних академских студија). Статус предмета: обавезни. 3. Назив предмета: Српски реализам (7. семестар основних академских студија). Статус предмета: обавезни. 4. Назив предмета: Српски симболизам и рана модерна (8. семестар основних академских студија). Статус предмета: обавезни 5. Назив предмета: Креативно писање прозе (7. семестар основних	Наставни предмети се изводе током сваке школске године, у складу са акредит. студијским програмом “Српска књижевност и језик” и Програмом докторских студија.

	академских студија). Статус предмета: изборни Програм докторских студија (модул: Језик и књижевност) 1. Назив предмета: Павић. Статус предмета: изборни.	
На другом универзитету (назив и седиште институције)	Универзитет у Нишу, Филозофски факултет Назив курса ((МА студије): српска постмодерна	
На страном универзитету (назив и седиште институције)	Филолошки факултет, Универзитет у Тибингену (Немачка): Назив курса: Историја српске књижевне фантастике (основне студије славистике)	
Остало		

**УЧЕШЋЕ У РАЗВОЈУ ДЕЛАТНОСТИ ВИСОКОГ ОБРАЗОВАЊА,
НАУЧНОИСТРАЖИВАЧКОГ, ОДНОСНО, УМЕТНИЧКОГ СТВАРАЛАШТВА И
РАДУ ПОСЛОВОДНИХ И СТРУЧНИХ ОРГАНА И ОРГАНИЗАЦИЈА**

	Назив органа или тела
На матичном факултету	1. Члан Наставно-научног већа
	2. Члан Савета Факултета
	3. Секретар научних пројеката Одсека за српску књижевност
	4. Руководилац магистарских студија српске књижевности
На нивоу Републике, територијалне аутономије или локалне самоуправе	1. Председник Управног одбора Градске библиотеке у Новом Саду (2004-2008)
	2. Председник Управног одбора Стеријиног позорја (од 2012)
	3. Члан управног одбора Матице српске (од 2008)
	4.
На дужности органа пословођења	1. Студент-продекан Филозофског факултета у Новом Саду (1979-1981)
	2.
	3.
	4.

Број: 04-20/57
16.11.2006 године

На основу члана 48. став 3. тачка 6. и члан 65. Закона о високом образовању («Службени гласник РС» бр. 76/2005. годину) и члана 73. тачка 5, и члана 136. тачка 9. Статута Универзитета (Сазан Универзитета, 3. октобар 2006.) и Одлуке Наставно-научног већа Универзитета од 16. новембра 2006. године, доносили

РЕШЕЊЕ
о избору у звање наставника Универзитета у Новом Саду

др Саву Дамјанића бира се у звање редовног професора Универзитета у Новом Саду, за ужу научну област Српска и јужнословенске књижевности са теоријом књижевности.

На основу овог решења декан се именованим закључује Уговор о раду.

Ово решење ступа на снагу даном издања времена на које је именовани изабран у трогодишње звање и након закључивања Уговора о раду из става 2. овог решења.

Образложење

Након спроведеног поступка у складу са Законом о високом образовању, Статутом Универзитета и Правилником о избору и поступку стицања звања и заснивања радног односа наставника Универзитета у Новом Саду, Веће је разматрало и прихватило Одлуку о утврђивању предлога за избор у звање и раснивање радног односа Изборног већа Филозофског факултета од 3.07.2006. године и закључке Стручног већа за филозофске науке и журналистику од 3.07.2006. године и 11.10.2006. године и донело одлуку као у диспозицију.

На основу изнад наведеног доноси се решење као у диспозицију.

Ово решење декан ће уручити именованом приликом потписивања Уговора о раду.

РЕКТОР УНИВЕРЗИТЕТА
Милош
Радмила Маршковић-Некучић